

Πορεία αναπτυξης και ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Ε

Σχολική χρονιά 2016-2017

Σχολείο-1ο ΕΠΑΛ Μυτιληνης

Ταξη-Α2 Λυκείου

Μαθητής Κουρούνης Μάριος

ΘΕΜΑ: Οικονομική και νομισματική ένωση

Οικονομική και νομισματική ένωση

Η οικονομική και νομισματική ένωση (ONE) είναι ένα προηγμένο στάδιο πολυεθνικής

ολοκλήρωσης το οποίο προϋποθέτει μια κοινή νομισματική πολιτική και στενά συντονισμένες οικονομικές πολιτικές των κρατών μελών.

Η ONE πρέπει να θεμελιώνεται πάνω σε μια κοινή αγορά προϊόντων και υπηρεσιών αλλά είναι η

ίδια απαραίτητη για την καλή λειτουργία της κοινής αγοράς, γιατί οι μεταβολές των ισοτιμιών των νομισμάτων των κρατών μελών μιας κοινής αγοράς παρεμποδίζουν τις μεταξύ τους συναλλαγές, την αλληλοδιείσδυση των αγορών κεφαλαίων και επομένως τις διασταυρωμένες επενδύσεις.

Στις αρχές της δεκαετίας του 70, τα έξι αρχικά μέλη της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας

επιχείρησαν να ιδρύσουν μια ONE και απέτυχαν. Οι λόγοι ήταν τόσο εξωτερικοί - η κατάρρευση

του διεθνούς νομισματικού συστήματος - όσο και εσωτερικοί - η μη ολοκλήρωση του σταδίου της

κοινής αγοράς. Αυτή η αποτυχία χρησίμευσε, όμως, σαν εμπειρία. Τα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής

Κοινότητας κατάλαβαν ότι δεν θα μπορούσαν να επισπεύσουν τη διαδικασία πολυεθνικής

ολοκλήρωσης χωρίς κατάλληλη προετοιμασία, ότι θα έπρεπε να ολοκληρώσουν το στάδιο της

κοινής αγοράς, να υιοθετήσουν πολλές συνοδευτικές πολιτικές και να δεσμεύσουν εαυτούς με

συνθήκη ως προς τον στόχο της ONE. Η οικονομική και νομισματική ένωση, η οποία προβλέφθηκε στη Συνθήκη του Μάαστριχτ και ολοκληρώθηκε ως προς τα περισσότερα κράτη μέλη με την

κυκλοφορία του ευρώ είναι μια απόδειξη της συνέχειας της διαδικασίας πολυεθνικής ολοκλήρωσης.

Οι λόγοι δημιουργίας της ONE

Στο στάδιο της τελωνειακής ένωσης οι μεταβολές των συναλλαγματικών τιμών είναι ακόμη δυνατές

και, μέχρι ένα σημείο, επιθυμητές, γιατί τα κράτη μέλη διατηρούν την αυτονομία των οικονομικών

πολιτικών τους και μπορούν χάρη σε αυτές τις μεταβολές να προσαρμόσουν τις οικονομίες τους

στις νέες συνθήκες του ανταγωνισμού μεταξύ τους και με τον υπόλοιπο κόσμο. Στο στάδιο της

κοινής αγοράς, όμως, οι μεταβολές των συναλλαγματικών τιμών γίνονται όλο και πιο ενοχλητικές

για τους εταίρους. Ενώ ίσοι όροι ανταγωνισμού πρέπει να ισχύουν σε μια κοινή αγορά, η

υποτίμηση του νομίσματος ενός κράτους μέλους μπορεί να προσκομίσει ένα ανταγωνιστικό

πλεονέκτημα στις επιχειρήσεις του, ενώ η ανατίμηση του νομίσματος ενός άλλου κράτους μέλους

μπορεί να παρενοχλήσει τις εξαγωγές του. Πράγματι, η υποτίμηση του νομίσματος ενός κράτους

μέλους μιας κοινής αγοράς έχει αποτελέσματα ισοδύναμα με την επιβολή τελωνειακών δασμών σε

όλα τα εισαγόμενα είδη και την επιδότηση όλων των εξαγομένων αγαθών και υπηρεσιών.

Αντίστροφα, η υπερτίμηση του νομίσματος ενός κράτους μέλους σημαίνει περιορισμό των εξαγωγών και ενθάρρυνση των εισαγωγών, καταστάσεις που παρενοχλούν τις οικονομικές δραστηριότητες στο κράτος αυτό.

Μια ενιαία αγορά χωρίς ενιαίο νόμισμα είναι εκτεθειμένη σε νομισματικούς και οικονομικούς κινδύνους. Στο νομισματικό πεδίο, λόγω της δυνατότητας μεταβολής προς τα πάνω ή προς τα κάτω της τιμής ορισμένων νομισμάτων των κρατών μελών, υπάρχει συναλλαγματικός κίνδυνος στις πωλήσεις επί πιστώσει σε εταίρο άλλου κράτους μέλους, πράγμα που περιορίζει πολύ αυτού του είδους τις συναλλαγές μεταξύ κρατών μελών. Πράγματι μια μεταβολή των συναλλαγματικών ισοτιμιών, ακόμη και μικρή, μπορεί να μεταβάλλει σημαντικά την ισορροπία των συμβάσεων μεταξύ ευρωπαϊκών επιχειρήσεων, όπως μπορεί να επηρεάσει τον σχετικό πλούτο των πολιτών και την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών.

Οι νομισματικές διακυμάνσεις μπορούν να παραβιάσουν τόσο τους επενδυτές οι οποίοι χρηματοδοτούν τις επενδύσεις τους στο εξωτερικό με την εξαγωγή κεφαλαίων από τη χώρα τους, όσο και εκείνους οι οποίοι χρησιμοποιούν χρηματοδοτικές πηγές της χώρας προορισμού. Στην πρώτη περίπτωση, η υποτίμηση του νομίσματος της χώρας όπου έγινε η επένδυση ή η υπερτίμηση του νομίσματος της χώρας του επενδυτού απομυζούν μέρη του κεφαλαίου ή των επαναπατριζόμενων κερδών. Στη δεύτερη περίπτωση, η υποτίμηση στη χώρα του επενδυτού ή η υπερτίμηση στη χώρα προορισμού σημαίνουν υψηλότερες αποσβέσεις και επομένως υψηλότερο κόστος των επενδύσεων από το αρχικά αναμενόμενο. Για όλους αυτούς τους λόγους, οι επιχειρήσεις, οι οποίες θα δρούσαν σε μια κοινή αγορά χωρίς ενιαίο νόμισμα, θα δίσταζαν να κάνουν επενδύσεις σε εταιρικές χώρες ή να δανειστούν σε αυτές κεφάλαια για τις επενδύσεις τους. Ο συναλλαγματικός κίνδυνος θα μείωνε, έτσι, την αλληλοδιείσδυση των χρηματαγορών και επομένως την οικονομική ανάπτυξη σε μια κοινή αγορά χωρίς ενιαίο νόμισμα.

Από οικονομικής πλευράς, εάν η κοινή αγορά τεμαχιζόταν σε αυτόνομες αγορές, συνεπεία των διάφορων οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, τα πλεονεκτήματα που θα αναμένονταν από αυτήν, ιδίως η ανάπτυξη και η σταθερότητα της οικονομίας, θα μειώνονταν κατά πολύ. Πράγματι, η αλληλεξάρτηση των οικονομιών των μελών μιας κοινής αγοράς επιταχύνει τη μετάδοση των κυκλικών διακυμάνσεων και των αποτελεσμάτων των μέτρων που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή τους. Η πραγματοποίηση των οικονομικών στόχων ενός κράτους μέλους εξαρτάται πολύ από τις οικονομικές συνθήκες στα άλλα κράτη μέλη. Μια κακή συγκυρία σ' ένα κράτος μέλος

οδηγεί σε μείωση των εισαγωγών του από τα άλλα κράτη μέλη της κοινής αγοράς, τα οποία υποφέρουν με τη σειρά τους. Αντίστροφα, μια ευνοϊκή συγκυρία σ' ένα κράτος μέλος έχει θετικά αποτελέσματα επί των οικονομιών των άλλων και δευτερεύοντα καλά αποτελέσματα στην οικονομία του πρώτου. Εάν δεν υπήρχε συντονισμός των οικονομικών πολιτικών, οι διαφορές της οικονομικής ανάπτυξης - που θα εκδηλώνονταν με υψηλά επιτόκια και χαμηλές συναλλαγματικές αξίες σε ορισμένα κράτη μέλη και, αντίστροφα, με χαμηλά επιτόκια και υψηλές συναλλαγματικές αξίες σε άλλα - θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες κινήσεις κεφαλαίων, δηλαδή από τα φτωχότερα κράτη προς τα πλουσιότερα.

Αρνητικά αποτελέσματα θα μπορούσαν επίσης να προκύψουν από τις διαφορές των εθνικών συγκυριακών πολιτικών. Εάν, π.χ., ένα κράτος μέλος ήθελε να ακολουθήσει μίαν αντιπληθωριστική πολιτική υψώνοντας τα επιτόκια, ενώ ένα άλλο κράτος μέλος ακολουθούσε μια επεκτατική πολιτική με χαμηλά επιτόκια, κεφάλαια μπορούσαν να αποδημήσουν για βραχυπρόθεσμες τοποθετήσεις από το δεύτερο κράτος προς το πρώτο και να παρεμποδίσουν την επίτευξη των στόχων του ενός και του άλλου κράτους. Ακόμη και αν ακολουθούσαν τους ίδιους αντικειμενικούς σκοπούς αλλά με διάφορα μέσα, δύο κράτη μέλη μιας κοινής αγοράς χωρίς ενιαίο νόμισμα μπορούσαν να προκαλέσουν ανεπιθύμητες κινήσεις κεφαλαίων. Εάν, π.χ., επιδιώκοντας μια αντιπληθωριστική πολιτική ένα κράτος περιόριζε ποσοτικά τις πιστώσεις, ενώ ένα άλλο κράτος ύψωνε τα επιτόκια, κεφάλαια μπορούσαν να μεταβιβασθούν από το πρώτο για βραχυπρόθεσμες τοποθετήσεις στο δεύτερο, προκαλώντας προβλήματα ισοζυγίου πληρωμών στο πρώτο και πληθωριστικές πιέσεις στο δεύτερο.

Η ημι-ολοκλήρωση ή ατελής ολοκλήρωση, η οποία χαρακτηρίζει μια κοινή αγορά, προκαλεί ασταθείς και μακροχρόνια δυσβάστακτες καταστάσεις για τις οικονομικές πολιτικές των κρατών μελών. Αυτές δεν είναι πλέον αποτελεσματικές για την αντιμετώπιση συγκυριακών προβλημάτων, γιατί, αφενός, ορισμένα αίτια των βρίσκονται στο εξωτερικό και αφετέρου, ορισμένα μέσα οικονομικής πολιτικής βρίσκονται ήδη εκτός του ελέγχου των εθνικών αρχών, ιδίως οι τελωνειακοί δασμοί, οι περιορισμοί των εισαγωγών και τα κίνητρα των εξαγωγών

Βλέπουμε λοιπόν ότι η αυξανόμενη αλληλοδιείσδυση των οικονομιών μέσα σε μια κοινή αγορά προκαλεί την εξασθένηση της αυτοδυναμίας των εθνικών συγκυριακών πολιτικών. Αυτό σημαίνει ότι οι οικονομίες των κρατών μελών μιας κοινής αγοράς δεν μπορούν να ρυθμίζονται αποτελεσματικά από τις εθνικές αρχές, δηλαδή από τα αρμόδια υπουργεία και τις κεντρικές τράπεζες αυτών των κρατών. Γίνεται εμφανές ότι η απώλεια αυτοδυναμίας των εθνικών

οικονομικών και νομισματικών πολιτικών των κρατών μελών μιας κοινής αγοράς πρέπει να αντισταθμιστεί με την εδραίωση μιας κοινής οικονομικής και μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής. Τα κράτη μέλη μιας κοινής αγοράς που θέλουν να την ολοκληρώσουν πρέπει επομένως να περάσουν στο επόμενο στάδιο της πολυεθνικής ολοκλήρωσης που είναι εκείνο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Για να ομοιάσουν οι συνθήκες μιας κοινής αγοράς μ' εκείνες μιας εσωτερικής αγοράς, πρέπει να εκλείψουν οι συναλλαγματικές μεταβολές, οι οποίες διαταράσσουν τις εμπορικές συναλλαγές και τις επενδύσεις, μεταβάλλοντας κατά απρόβλεπτο τρόπο την αποδοτικότητά τους. Για να εδραιώσουν μια νομισματική ένωση, τα κράτη μέλη μιας κοινής αγοράς πρέπει να καθορίσουν αμετάκλητα τις συναλλαγματικές ισοτιμίες για τα νομίσματά τους ή, ακόμη καλύτερα, να υιοθετήσουν ένα ενιαίο νόμισμα. Και στη μια και στην άλλη περίπτωση θα εξέλειπε το κόστος των διασυννοριακών συναλλαγών (έξοδα μετατροπής νομισμάτων ή έξοδα κάλυψης των συναλλαγματικών κινδύνων. Η δεύτερη περίπτωση, όμως, που σωστά επιλέχθηκε από την ΕΕ, έχει ορισμένα επιπλέον πλεονεκτήματα. Το ενιαίο νόμισμα επιτρέπει μια πραγματική σύγκριση των τιμών μέσα στην εσωτερικά αγορά. Είναι ένα από τα κύρια νομίσματα των συναλλαγών και των αποθεμάτων στον κόσμο και επιτρέπει στους Ευρωπαίους να εξοφλούν στο νόμισμά τους τις εισαγωγές τους από τρίτα κράτη, χωρίς τη μεσολάβηση του δολαρίου.

Με άλλα λόγια, το ενιαίο νόμισμα είναι αναγκαίο στοιχείο μιας πραγματικής ενιαίας αγοράς. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίον τα κράτη μέλη της Κοινότητας, ενόψει της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς, αποφάσισαν τον Δεκέμβριο 1999 στο Μάαστριχτ να προχωρήσουν προς την οδό της οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Διευκολύνοντας πολύ την καλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, το ενιαίο νόμισμα δημιουργεί επίσης ένα σταθερό μακροοικονομικό περιβάλλον για τις επιχειρήσεις. Υπό συνθήκες *ceteris paribus*, αυτό το περιβάλλον ευνοεί την ανάπτυξη των ανταλλαγών, βελτιώνει την κατανομή των πόρων, ενθαρρύνει την αποταμίευση και την επένδυση και, επομένως, τονώνει την οικονομική ανάπτυξη.

Βεβαίως, όλα αυτά τα οφέλη θα απέρρεαν από την οικονομική και νομισματική ένωση υπό ορισμένους όρους, ειδικότερα τη δέσμευση όλων των συμμετεχόντων κρατών να τηρούν με ακρίβεια ορισμένα κριτήρια νομισματικής σταθερότητας, σταθερότητας τιμών και υγείων δημόσιων οικονομικών. Το ενιαίο νόμισμα σημαίνει, βέβαια, την απώλεια της νομισματικής ανεξαρτησίας των κρατών που συμμετέχουν στην ΟΝΕ και ακόμη και μια σχετική απώλεια της οικονομικής τους ανεξαρτησίας, γιατί η συναλλαγματική ισοτιμία δεν μπορεί πλέον να χρησιμοποιείται για την

αντιμετώπιση των ιδιαίτερων προβλημάτων, τα οποία μπορεί να αντιμετωπίσει ένα από αυτά τα κράτη. Αλλά, δεδομένης της οικονομικής ολοκλήρωσης μέσα στην προϋπάρχουσα κοινή αγορά, αυτή η αντιμετώπιση δεν θα πρόσφερε παρά μόνον πρόσκαιρες λύσεις σε αυτό το κράτος και θα δημιουργούσε προβλήματα στα άλλα κράτη της κοινής αγοράς. Πράγματι, για να δημιουργήσουν συνθήκες ενιαίας αγοράς, οι εταίροι υιοθετούν ένα μεγάλο αριθμό κοινών πολιτικών και χάνουν έτσι ένα μεγάλο μέρος της αυτονομίας διαχείρισης των οικονομιών τους. Η απώλεια της εθνικής αυτονομίας πρέπει επομένως να αναπληρωθεί από αύξηση της συλλογικής πειθαρχίας στο οικονομικό και το νομισματικό πεδίο. Αυτός είναι ο κεντρικός στόχος της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Εξ άλλου, η σύγκλιση των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών χρειάζεται, όχι μόνο για τη καλή λειτουργία της κοινής αγοράς, αλλά και για την αντιμετώπιση της παγκοσμιοποίησης. Πράγματι, σε ένα περιβάλλον παγκοσμιοποίησης των αγορών, αλληλεξαρτούμενων οικονομιών, ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών και των κεφαλαίων, μια τελείως ανεξάρτητη οικονομική πολιτική είναι πλέον αδύνατη. Για ν' αντιμετωπίζουν καλύτερα τα προβλήματα της παγκοσμιοποίησης τα κράτη μέλη μιας κοινής αγοράς έχουν συμφέρον, έστω και αν δεν έχουν νομικό καταναγκασμό, να συντονίζουν τις οικονομικές πολιτικές τους. Οι χώρες που συμμετέχουν στην ΟΝΕ χάνουν, επομένως, ορισμένα δικαιώματα, τα οποία στην πραγματικότητα δεν μπορούν πλέον να εξασκήσουν. Αντίθετα, χάρη στην ΟΝΕ, αποκτούν μια συλλογική ευθύνη πάνω στις οικονομικές πολιτικές της Ένωσης και μπορούν να αξιοποιούν την οικονομική και νομισματική ισχύ του συνόλου για να προστατεύουν τα συμφέροντά τους μέσα στη παγκόσμια αγορά.

Η ενιαία νομισματική πολιτική της ΕΕ

Η Συνθήκη της Ρώμης δεν προέβλεπε μια νομισματική οργάνωση της Κοινότητας, γιατί η Συνθήκη αυτή στόχευε στην υλοποίηση των δύο πρώτων σταδίων της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης: της τελωνειακής ένωσης και της κοινής αγοράς. Επιπλέον κατά την εποχή της σύνταξης της Συνθήκης ΕΟΚ υπήρχε μια διεθνής νομισματική οργάνωση, το σύστημα του Bretton Woods, η οποία επέτρεπε τη μετατρεψιμότητα όλων των νομισμάτων του δυτικού κόσμου σε σταθερές ισοτιμίες. Αυτό το σύστημα εξασφάλιζε τη νομισματική σταθερότητα που είναι απαραίτητη μέσα σε μια κοινή αγορά. Τη στιγμή ακριβώς που κατέρρεε το σύστημα του Bretton Woods, στις αρχές της δεκαετίας '70, τα κράτη μέλη της ΕΟΚ ξεκίνησαν την προσπάθεια να βάλουν τάξη στις νομισματικές υποθέσεις τους

μέσα σε μίαν οικονομική και νομισματική ένωση. Μετά από πρόταση της Επιτροπής εμπνευσμένη από την έκθεση Werner, το Συμβούλιο και οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών μελών εξέφρασαν με ψήφισμα της 22ας Μαρτίου 1971, τη θέλησή τους να δημιουργήσουν μίαν οικονομική και νομισματική ένωση σύμφωνα με ένα σχέδιο, η πρώτη φάση του οποίου άρχιζε αναδρομικά την 1η Ιανουαρίου 1971. Στο τέρμα του σχεδίου, η Κοινότητα θα αποτελούσε μια ζώνη με ενιαίο νόμισμα μέσα στους κόλπους του διεθνούς συστήματος και θα είχε στο οικονομικό και νομισματικό πεδίο τις αρμοδιότητες που θα επέτρεπαν στους θεσμούς της να διαχειρίζονται την οικονομική και νομισματική ένωση.

Εκ των υστέρων αυτή η πρώτη προσπάθεια νομισματικής ένωσης φαίνεται σαν πηδάλιο στο κενό, εφόσον δεν βασιζόταν σε μίαν ολοκληρωμένη κοινή αγορά. Αλλά αυτή η πρώτη προσπάθεια της δεκαετίας '70 επέτρεψε στα κράτη μέλη να αποκτήσουν πολύτιμες εμπειρίες, να εφεύρουν εργαλεία και μηχανισμούς οι οποίοι μεταβιβάστηκαν, το 1979, στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (το οποίο προσπάθησε με σχετική επιτυχία να σταθεροποιήσει τις συναλλαγματικές τιμές των νομισμάτων της κοινής αγοράς), τελειοποιήθηκαν με τον χρόνο και χρησίμευσαν τελικά στη δεύτερη προσπάθεια δημιουργίας μίας οικονομικής και νομισματικής ένωσης τη δεκαετία '90. Αυτή η δεύτερη προσπάθεια είχε στερεότερες βάσεις. Η εσωτερική αγορά είχε ολοκληρωθεί [βλ. το τμήμα 6.1], τα κράτη μέλη είχαν δημιουργήσει στενούς δεσμούς μεταξύ τους χάρη στις κοινές πολιτικές και είχαν αναλάβει στο Μάαστριχτ τη συμβατική υποχρέωση να προχωρήσουν στο στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Το ψήφισμα του 1971

Ενόψει της διεύρυνσης της Κοινότητας, τα έξι αρχικά κράτη μέλη αισθάνθηκαν την ανάγκη να ενισχύσουν τις μεταξύ τους νομισματικές σχέσεις. Το «σχέδιο Barre» (της Επιτροπής) της 4ης Μαρτίου 1970 και η «έκθεση Werner» (του Συμβουλίου) της 8ης Οκτωβρίου 1970 πρότειναν γι' αυτόν τον σκοπό τη σταδιακή πραγματοποίηση μίας οικονομικής και νομισματικής ένωσης μέσα στην Κοινότητα. Έτσι, το Συμβούλιο και οι εκπρόσωποι των κυβερνήσεων των κρατών μελών εξέφρασαν με ψήφισμα της 22ας Μαρτίου 1971, τη θέλησή τους να δημιουργήσουν μίαν οικονομική και νομισματική ένωση σύμφωνα με ένα σχέδιο, η πρώτη φάση του οποίου άρχιζε αναδρομικά την 1η Ιανουαρίου 1971. Αλλά η Ευρώπη δεν είχε προβλέψει τις αντιδράσεις του «λοιπού κόσμου» στις προθέσεις της. Μέσα στις δύο εβδομάδες που ακολούθησαν την απόφαση των χωρών της ΕΟΚ να θέσουν τάξη στις νομισματικές υποθέσεις τους, ορισμένες από αυτές τις

χώρες δέχτηκαν τεράστια εισροή βραχυπρόθεσμων κεφαλαίων που τους δημιουργούσε πληθωριστικές πιέσεις. Για να αντιμετωπίσουν αυτή την κατάσταση, αναγκάστηκαν να πάρουν μέτρα αντίθετα προς τις προθέσεις τις οποίες είχαν εκφράσει στο ψήφισμα του Μαρτίου 1971, ιδίως ως προς το στένεμα των περιθωρίων διακύμανσης των συναλλαγματικών τιμών μεταξύ των νομισμάτων της Κοινότητας.

Το πιο σοβαρό χτύπημα κατά της νομισματικής ένωσης της ΕΟΚ καταφέρθηκε πέντε μήνες μετά τη διακήρυξη των προθέσεων της ως προς αυτό το εγχείρημα. Στις 15 Αυγούστου 1971, η αμερικανική κυβέρνηση ανακοίνωνε την απόφασή της να αναστείλει τη μετατρεψιμότητα του δολαρίου σε χρυσό, να αφήσει να κυμαίνεται η συναλλαγματική τιμή του δολαρίου και να προστατεύει την αμερικανική αγορά έναντι των εισαγωγών από τον λοιπό αναπτυσσόμενο κόσμο. Οι ΗΠΑ κατάφεραν έτσι το χαριστικό χτύπημα κατά του συστήματος του Bretton Woods. Συγχρόνως κατάφεραν ένα τόσο βαρύ χτύπημα κατά της οικονομικής και νομισματικής ένωσης της ΕΟΚ, ώστε αυτή να αναβληθεί για τριάντα χρόνια έστω και αν τα κράτη μέλη δεν ήθελαν να το παραδεχθούν.

Είναι αλήθεια ότι, σύμφωνα με την πρόσκληση του Συμβουλίου της 21ης Μαρτίου 1971, οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών των κρατών μελών αποφάσισαν να μειώσουν, από την 24η Απριλίου 1972, σε 2,25% τα περιθώρια διακύμανσης μεταξύ δύο κοινοτικών νομισμάτων. Έτσι γεννήθηκε το κοινοτικό νομισματικό φίδι, δηλαδή η στενή κοινοτική ταινία διακύμανσης των συμμετεχόντων νομισμάτων, με τους μηχανισμούς βραχυπρόθεσμης παρέμβασης και υποστήριξης της. Αυτό το φίδι έπρεπε να ελίσσεται μέσα σε μια σήραγγα την οποία σχημάτιζαν τα περιθώρια διακύμανσης των 4,5% μεταξύ των κοινοτικών νομισμάτων και του δολαρίου. Αλλά το φίδι δεν παρέμεινε επί πολύ μέσα στη σήραγγα. Στις 12 Μαρτίου 1973, το Συμβούλιο, διαπιστώνοντας τις δυσκολίες τήρησης των περιθωρίων διακύμανσης των κοινοτικών νομισμάτων και του δολαρίου, αποφάσισε να αφήσει τις κεντρικές τράπεζες ελεύθερες να μην επεμβαίνουν όταν οι συναλλαγματικές τιμές των νομισμάτων τους έφθαναν τα περιθώρια διακύμανσης σχετικά με το δολάριο. Έγινε τότε λόγος για «φίδι χωρίς σήραγγα».

Η διεθνής νομισματική κρίση αύξησε τις διαφορές και τις διαρθρωτικές ανισοροπίες στους κόλπους της Κοινότητας, η οποία είχε μόλις διευρυνθεί. Οι κερδισμένοι ήταν οι κερδοσκόποι. Αρκούσε ένας σημαντικός αριθμός αυτών να είναι πωλητές σε μια δεδομένη στιγμή του νομίσματος του φιδιού, το οποίο θεωρούσαν σαν πιο ασταθές, για να βρεθεί αυτό στο κατώφλι. Οι νομισματικές αρχές της προσβαλλόμενης χώρας όφειλαν τότε να σταματήσουν την πτώση της τιμής του νομίσματός της αγοράζοντάς το έναντι των αποθεμάτων τους σε συνάλλαγμα. Η τύχη του

προσβαλλόμενου από τη διεθνή κερδοσκοπία νομίσματος εξαρτιόταν τότε από τον όγκο των αποθεμάτων που διέθετε ή που μπορούσε να διαθέσει η κεντρική τράπεζά του. Έτσι έγινε και τα περισσότερα των ευρωπαϊκών νομισμάτων αναγκάστηκαν να εισέλθουν στο καθεστώς των κυμαινόμενων συναλλαγματικών τιμών. Σε μια πρώτη φάση, αυτό το καθεστώς παρείχε μια κάποια ανακούφιση απαλλάσσοντας τις κεντρικές τράπεζες από την άκαρπη προσπάθεια να υπερασπίσουν τα ασθενή νομίσματά τους. Σε δεύτερη φάση, όμως, καθώς κανένας μηχανισμός δεν ανάγκαζε πλέον τα κράτη να εφαρμόζουν αυστηρές και συγκλίνουσες νομισματικές και οικονομικές πολιτικές, αυτά υπέκυπταν στον πειρασμό της παραγωγής νομίσματος, που είχαν προβλέψει οι κερδοσκόποι, και βούλιαζαν όλο και περισσότερο στον πληθωρισμό, τις κοινωνικές πιέσεις, την οικονομική στασιμότητα και την ανεργία [βλ. επίσης το τμήμα 6.1].

Έτσι οι στόχοι οι οποίοι είχαν οριστεί για την πρώτη φάση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, δεν μπόρεσαν να επιτευχθούν και το πέρασμα στη δεύτερη φάση, που προβλεπόταν για τις αρχές του 1974, δεν έγινε ποτέ. Αλλά ενώ η πρώτη προσπάθεια δημιουργίας μιας ΟΝΕ απέτυχε, η αποκτηθείσα κατ' αυτήν εμπειρία ήταν πολύτιμη για την Κοινότητα. Τα όργανα τα οποία τέθηκαν σε λειτουργία από το 1972, το νομισματικό φίδι, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Νομισματικής Συνεργασίας (ΕΤΝΣ) και η Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα (ΕΛΜ) δοκιμάστηκαν με επιτυχία, βελτιώθηκαν και μεταβιβάστηκαν στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ).

Το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα

Θεωρώντας ότι η Κοινότητα χρειαζόταν μια νομισματική οργάνωση, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, τον Ιούλιο του 1978, προετοίμασε το έδαφος για τη θέσπιση ενός βελτιωμένου νομισματικού συστήματος. Ακολουθώντας τις κατευθύνσεις του, το Συμβούλιο εξέδωσε, το Δεκέμβριο 1978, έναν κανονισμό σχετικά με το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) [Κανονισμός 3181/78 καταργηθείς από κανονισμό 640/2006]. Ενώ στο διεθνές επίπεδο, από το 1971, οι νομισματικές αρχές μιας χώρας δεν ήταν πλέον αναγκασμένες να επεμβαίνουν για να επηρεάσουν την ισοτιμία του νομίσματός τους, ο μηχανισμός του ΕΝΣ εισήγαγε για τα συμμετέχοντα νομίσματα την υποχρέωση να περιορίζουν τις μεταξύ τους διακυμάνσεις μέσα σε ορισμένα περιθώρια.

Στην αρχική του φάση το ΕΝΣ ήταν, στην πραγματικότητα, ένα βελτιωμένο «νομισματικό φίδι», πιο ευέλικτο και πιο αλληλέγγυο. Η μέγιστη ανεκτή απόσταση μεταξύ δύο νομισμάτων του συστήματος ήταν πάντα 2,25%, όπως ήταν και στο φίδι (6% για ορισμένα ασθενή νομίσματα), αλλά οι

συναλλαγματικές διακυμάνσεις ενός νομίσματος δεν υπολογίζονταν πλέον, όπως μέσα στο φίδι, σχετικά με τα άλλα νομίσματα του συστήματος, αλλά σχετικά με την Ευρωπαϊκή Νομισματική Μονάδα (ECU). Αυτή βαπτίστηκε ECU, από τα αρχικά του European Currency Unit, τα οποία θύμιζαν το γαλλικό χρυσό νόμισμα που κυκλοφορούσε επί πολλούς αιώνες. Το ECU αποτελείτο από ένα συνδυασμό η «καλάθι» των διαφόρων νομισμάτων που το συνιστούσαν, του οποίου η αρχική σύνθεση είχε καθοριστεί βάσει αντικειμενικών κριτηρίων σχετικών με την οικονομική βαρύτητα κάθε κράτους μέλους, ιδίως του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος, του ενδοκοινοτικού εμπορίου και των μερίδων συμμετοχής στον μηχανισμό βραχυπρόθεσμης νομισματικής συνδρομής. Έτσι χρησιμοποιείτο σαν: κοινός παρονομαστής για τον υπολογισμό των συναλλαγματικών τιμών των κοινοτικών νομισμάτων βάση για τον υπολογισμό του δείκτη απόκλισης μεταξύ των κοινοτικών νομισμάτων παρονομαστής για τις πράξεις παρέμβασης και μέσο διακανονισμού των πιστωτικών ή χρεωστικών υπολοίπων μεταξύ των κεντρικών τραπεζών.

Στην αρχή, υπήρξαν πολλές επανευθυγραμμίσεις νομισμάτων μέσα στο ευρωπαϊκό νομισματικό σύστημα (ΕΝΣ). Αλλά μέχρι την ώρα των διαπραγματεύσεων για τη Συνθήκη του Μάαστριχτ το 1990-91, είχε αποδείξει τη σημασία του πλαισίου συλλογικής πειθαρχίας στο νομισματικό πεδίο. Αναγκάζοντας τα κράτη που ήταν μέλη του να σέβονται μια σαφή πειθαρχία ως προς τις συναλλαγματικές ισοτιμίες, συνέβαλε στην καταπολέμηση του πληθωρισμού. Όμως, κατά τα τελευταία χρόνια, το ΕΝΣ είχε μετατραπεί σε πραγματική ζώνη μάρκου, μέσα στην οποία η πειθαρχία επιβαλλόταν από τη γερμανική κεντρική τράπεζα, την περίφημη Bundesbank. Αυτή η πειθαρχία έδινε καλά αποτελέσματα μέχρι το τέλος της δεκαετίας του '80. Από το 1990, όμως, δύο σημαντικά φαινόμενα άρχισαν να κλονίζουν την πειθαρχία μέσα στο ΕΝΣ: η πλήρης απελευθέρωση των κινήσεων κεφαλαίων μέσα στην Κοινότητα, η οποία ενίσχυσε τις κερδοσκοπικές δυνατότητες των χρηματοδοτικών ενδιάμεσων και η χρηματοδότηση της γερμανικής ενοποίησης, η οποία επιβάρυνε τον γερμανικό προϋπολογισμό. Αλλ' όμως, κανένα σύστημα νομισματικής συνεργασίας δεν μπορεί να λειτουργήσει σωστά, όταν το κράτος που εκδίδει το νόμισμα αναφοράς, δεν μπορεί να εγγυηθεί τη σταθερότητά του. Όπως οι πληθωριστικές πιέσεις των ΗΠΑ είχαν αποτελειώσει το σύστημα του Bretton Woods, τα υψηλά γερμανικά επιτόκια, οδήγησαν στη διατάραξη της λειτουργίας του ΕΝΣ. Το μάθημα που δίδαξε το ΕΝΣ ήταν ότι η νομισματική οργάνωση ήταν χρήσιμη, αλλά χρειαζόταν καλύτερους μηχανισμούς. Αυτοί σκιαγραφήθηκαν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ.

Τα στάδια της ΟΝΕ

Καθώς πλησίαζε η ημερομηνία που είχε τεθεί για την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς το τμήμα, γινόταν σαφές ότι τα πλήρη οφέλη της ενιαίας αγοράς θα ήταν δύσκολο να επιτευχθούν με το σχετικά υψηλό κόστος των συναλλαγών, που οφείλονταν στην ύπαρξη διαφόρων νομισμάτων και ασταθών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Γι' αυτό, τον Ιούνιο του 1988, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ανόβερου, σύστησε μια Επιτροπή για τη μελέτη της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, προεδρευόμενη από τον τότε Πρόεδρο της Επιτροπής, Ζακ Ντελόρ, και αποτελούμενη από όλους τους διοικητές των κεντρικών τραπεζών της ΕΚ και τρεις προσωπικότητες που υποδείχθηκαν με την κοινή συμφωνία των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων. Η έκθεση που υπέβαλε η επιτροπή τον Απρίλιο του 1989, καθόρισε τους νομισματικούς στόχους της νομισματικής ένωσης ως την πλήρη απελευθέρωση των κινήσεων των κεφαλαίων, την πλήρη ολοκλήρωση των χρηματοοικονομικών αγορών, τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών και την πιθανή αντικατάσταση των εθνικών νομισμάτων με ένα ενιαίο νόμισμα. Η έκθεση υποδείκνυε ότι αυτοί οι στόχοι θα μπορούσαν να επιτευχθούν σε τρία στάδια, ξεκινώντας από τη στενότερη οικονομική και νομισματική συνεργασία και καταλήγοντας σε ένα ενιαίο νόμισμα με μια ανεξάρτητη ευρωπαϊκή κεντρική τράπεζα και κανόνες ως προς το μέγεθος και τη χρηματοδότηση των ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών.

Η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ το 1991, πρόβλεψε τη σταδιακή καθίδρυση μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής βασιζόμενης σε ένα ενιαίο νόμισμα το οποίο θα διαχειρίζεται μια ενιαία και ανεξάρτητη κεντρική τράπεζα. Σύμφωνα με τη Συνθήκη, ο βασικός στόχος της ενιαίας νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών και, υπό την επιφύλαξη του στόχου αυτού, η υποστήριξη των γενικών οικονομικών πολιτικών στην Κοινότητα, σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό. Οι δράσεις αυτές των κρατών μελών και της Κοινότητας συνεπάγονται την τήρηση των ακόλουθων κατευθυντήριων αρχών: σταθερές τιμές, υγιή δημόσια οικονομικά, υγιείς νομισματικές συνθήκες και σταθερό ισοζύγιο πληρωμών (άρθρο 119 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 4 ΣΕΚ).

Η εμπειρία του 1971 χρησίμευσε στην ΕΕ για να προετοιμάσει καλύτερα τη μετάβαση προς το ενιαίο νόμισμα. Αν και η δημιουργία της οικονομικής και νομισματικής ένωσης πρέπει να θεωρείται σαν μια ενιαία διαδικασία, χωρίστηκε σε τρία στάδια. Το πρώτο στάδιο, το οποίο άρχισε την 1η

Ιουλίου 1990 συγχρόνως με την εφαρμογή της οδηγίας για την ελεύθερη διακίνηση των κεφαλαίων, σήμανε στην πραγματικότητα την εκκίνηση της όλης διαδικασίας [βλ. το τμήμα 6.7]. Αυτή η φάση είχε σαν βασικούς στόχους την επίτευξη μιας πιο μεγάλης σύγκλισης μεταξύ των οικονομικών πολιτικών και μιας πιο στενής συνεργασίας μεταξύ των κεντρικών τραπεζών, συμπεριλαμβανόμενης της μεγαλύτερης συνοχής μεταξύ των νομισματικών πρακτικών στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος [Απόφαση 64/300].

Σύμφωνα με το άρθρο 118 της Συνθήκης ΕΚ, η σύνθεση του καλαθιού του ECU πάγωσε την 1η Νοεμβρίου 1993, ημερομηνία της θέσης σε ισχύ της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης, των 15 και 16 Δεκεμβρίου 1995 αποφάσισε ότι από την έναρξη του τρίτου σταδίου το όνομα του ενιαίου νομίσματος θα είναι «ευρώ» (euro), όνομα το οποίο συμβολίζει την Ευρώπη και το οποίο πρέπει να είναι το ίδιο σε όλες τις επίσημες γλώσσες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, λαμβανομένης υπόψη της ύπαρξης διαφορετικών αλφαβήτων, δηλαδή του λατινικού και του ελληνικού.

Το δεύτερο στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1994 και τερματίστηκε στις 31 Δεκεμβρίου 1998. Κατ' αυτό το στάδιο, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα επέβαλλε στα κράτη μέλη να αποφεύγουν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείμματα και να θέσουν σε κίνηση τη διαδικασία για την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών, έτσι ώστε η μελλοντική νομισματική ένωση να συγκεντρώνει κράτη με υγιή δημοσιονομική διαχείριση. Ένας κανονισμός διευκρινίζει τους ορισμούς που αναφέρονται στη «διαδικασία για τα υπερβολικά ελλείμματα» (ΔΥΕ), συμπεριλαμβανομένου του ορισμού του δημοσίου χρέους, και θεσπίζει κανόνες σύμφωνα με τους οποίους τα κράτη μέλη πρέπει να γνωστοποιούν τα σχετικά στοιχεία στην Επιτροπή, η οποία εκτελεί χρέη στατιστικής αρχής σχετικά με τη ΔΥΕ [Κανονισμός 479/2009]. Στα πλαίσια της διαδικασίας για την ανεξαρτησία των κεντρικών τραπεζών, η Συνθήκη απαγορεύει σε αυτές να παρέχουν στις κυβερνήσεις τη δυνατότητα υπεραναλήψεων ή οποιουδήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις καθώς επίσης και να αγοράζουν απευθείας από τον εκδότη τους τίτλους του δημοσίου (άρθρο 123 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 101 ΣΕΚ). Ο κανονισμός 3605/93, κωδικοποιηθείς από τον κανονισμό 479/2009, αποσαφηνίζει ορισμένες από τις συνέπειες αυτής της απαγόρευσης.

Παράλληλα με την απαγόρευση της άμεσης νομισματικής χρηματοδότησης των δημοσίων ελλειμμάτων και για να υποχρεώσει τις δημόσιες αρχές να δανείζονται με βάση τους νόμους της αγοράς, η Συνθήκη ορίζει ότι απαγορεύεται κάθε μέτρο που θεσπίζει προνομιακή πρόσβαση των

δημοσίων αρχών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, εφόσον δεν υπαγορεύεται από λόγους προληπτικής εποπτείας (άρθρο 124 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 102 ΣΕΚ). Η Συνθήκη επιδιώκει έτσι να θεσμοποιήσει ένα είδος δημοσιονομικού ελέγχου από την ίδια την αγορά. Γι' αυτόν τον σκοπό, ο κανονισμός 3604/93 ορίζει τους όρους «προνομιακή πρόσβαση», «χρηματοπιστωτικά ιδρύματα», «λόγοι προληπτικής εποπτείας», και «δημόσιες επιχειρήσεις» [Κανονισμός 3604/93].

Ενόψει του περάσματος προς το τρίτο στάδιο, η Συνθήκη απαιτούσε την επίτευξη υψηλού βαθμού σταθερής σύγκλισης βάσει τεσσάρων κριτηρίων [βλ. επίσης το τμήμα 7.3.1]: (α) ποσοστό πληθωρισμού που προσεγγίζει το αντίστοιχο ποσοστό των τριών κρατών μελών με τις καλύτερες επιδόσεις από άποψη σταθερότητας τιμών· (β) επίτευξη δημοσιονομικής κατάστασης χωρίς υπερβολικό δημοσιονομικό έλλειμμα, πράγμα που σημαίνει ότι το δημόσιο έλλειμμα δεν ξεπερνάει το 3% του ΑΕΠ και ότι το συνολικό δημόσιο χρέος δεν ξεπερνάει το 60% του ΑΕΠ (στόχοι υποκείμενοι, όμως, σε πολιτική εκτίμηση του Συμβουλίου αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία)· (γ) σταθερή σύγκλιση αντανακλώμενη στα επίπεδα των μακροπρόθεσμων επιτοκίων· και (δ) τήρηση των κανονικών περιθωρίων διακύμανσης του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος επί δύο τουλάχιστον χρόνια (άρθρο 140 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 121 ΣΕΚ και πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος).

Ακολουθώντας τη διαδικασία και το χρονοδιάγραμμα που όριζε η Συνθήκη ΕΚ, το Συμβούλιο, κρίνοντας μετά από σύσταση της Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος σύμφωνα με το άρθρο 109 I (νέο Άρθρο 121 ΣΕΚ) συμπέρανε ότι ένδεκα κράτη μέλη πληρούσαν τους απαραίτητους όρους για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος την 1η Ιανουαρίου 1999: το Βέλγιο, η Γερμανία, η Γαλλία, η Ισπανία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες, η Αυστρία, η Πορτογαλία και η Φινλανδία. Τον Ιούλιο 2000, το Συμβούλιο διαπίστωσε ότι και η Ελλάδα πληρούσε πλέον τα κριτήρια σύγκλισης και μπορούσε επομένως να υιοθετήσει το ενιαίο νόμισμα [Απόφαση 2000/427]. Το Συμβούλιο είχε ήδη διαπιστώσει ότι η Σουηδία δεν πληρούσε τους απαραίτητους όρους για την υιοθέτηση του ενιαίου νομίσματος, γιατί δεν συμμετείχε στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα. Δεν εξέτασε εάν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Δανία πληρούσαν τους όρους δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις σχετικές διατάξεις της Συνθήκης, το Ηνωμένο Βασίλειο είχε κοινοποιήσει στο Συμβούλιο ότι δεν είχε την πρόθεση να περάσει στην τρίτη φάση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης την 1η Ιανουαρίου 1999 και ότι η Δανία είχε κοινοποιήσει στο Συμβούλιο ότι δεν θα συμμετείχε στη τρίτη φάση της ΟΝΕ. Τα κράτη μέλη τα οποία δεν πληρούν στην αρχή τις απαραίτητες προϋποθέσεις, συμμετέχουν πλήρως σε όλες τις διαδικασίες

(πολυμερούς εποπτείας, δημοσιονομικής πειθαρχίας, κλπ), οι οποίες θα στοχεύουν στη διευκόλυνση της μελλοντικής ένταξής τους στην τρίτη φάση. Οι διοικητές των κεντρικών τραπεζών τους είναι μέλη του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας [βλ. το τμήμα 4.2.1]. Η Σλοβενία υιοθέτησε το ενιαίο νόμισμα την 1η Ιανουαρίου 2007 [Απόφαση 2006/495], η Κύπρος και η Μάλτα την 1η Ιανουαρίου 2008 [Αποφάσεις 2007/503 και 2007/504], η Σλοβακία, την 1η Ιανουαρίου 2009 [Απόφαση 2008/608 και κανονισμός 693/2008], η Εσθονία, την 1η Ιανουαρίου 2011 [Απόφαση 2010/416 και κανονισμός 674/2010]. Η Λετονία υιοθέτησε το ευρώ από την 1η Ιανουαρίου 2014 [Απόφαση 2013/387 και κανονισμός 678/2013] και, έκτοτε, η ζώνη ευρώ περιλαμβάνει 18 κράτη μέλη.

Το ευρώ και η διοίκησή του

Το τρίτο στάδιο της ONE άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1999 με τον αμετάκλητο καθορισμό των ισοτιμιών μεταξύ των νομισμάτων των συμμετεχουσών χωρών μεταξύ τους και με το ευρώ [Κανονισμός 2866/98]. Το ECU αντικαταστάθηκε από το ευρώ, το οποίο κατέστη πλέον αυτοτελές νόμισμα, το νόμισμα των κρατών μελών που συμμετέχουν πλήρως στην ενιαία νομισματική πολιτική (Άρθρο 123 ΣΕΚ). Από την ημερομηνία αυτή, η νομισματική πολιτική και η πολιτική ισοτιμιών ασκούνται σε ευρώ, ενθαρρύνεται η χρήση του ευρώ στις αγορές συναλλάγματος και τα μετέχοντα κράτη εκδίδουν σε ευρώ τα νέα μεταβιβάσιμα χρεόγραφα του δημοσίου. Τα συμμετέχοντα κράτη μέλη έχουν πλέον ενιαία νομισματική πολιτική και ενιαίο νόμισμα, το ευρώ [Κανονισμός 974/98]. Αυτά ρυθμίζονται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), η οποία αντικατέστησε το προσωρινό Ευρωπαϊκό Νομισματικό Ίδρυμα και αποτελεί μαζί με τις κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ) [βλ. το τμήμα 4.2.1]. Η ΕΚΤ και οι κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών δεν δέχονται υποδείξεις ούτε από τις κυβερνήσεις ούτε από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (άρθρο 130 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 108 ΣΕΚ). Όλες οι κεντρικές τράπεζες, συμπεριλαμβανομένων εκείνων που δεν συμμετέχουν στην ενιαία νομισματική πολιτική, είναι μέλη του ΕΣΚΤ από την έναρξη του τρίτου σταδίου. Πρωταρχικός στόχος του ΕΣΚΤ είναι η διατήρηση της σταθερότητας των τιμών. Επιπλέον, το ΕΣΚΤ στηρίζει τις κοινές οικονομικές πολιτικές που ορίζονται στο άρθρο 3 της ΣΕΕ (άρθρο 127 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 105 ΣΕΚ). Τα βασικά καθήκοντα του ΕΣΚΤ είναι: να χαράζει και να εφαρμόζει τη νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης· να διενεργεί πράξεις συναλλάγματος σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου

219 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρου 111 ΣΕΚ)· να κατέχει και να διαχειρίζεται τα επίσημα συναλλαγματικά διαθέσιμα των κρατών μελών· και να προωθεί την ομαλή λειτουργία των συστημάτων πληρωμών (άρθρο 127 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 105 ΣΕΚ). Η πολιτική των συναλλαγματικών ισοτιμιών έναντι των νομισμάτων τρίτων χωρών (δολαρίου, γεν, κτλ.) καθορίζεται από το Συμβούλιο μετά από διαβούλευση με την ΕΚΤ (άρθρο 219 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 111 ΣΕΚ).

Η ΕΚΤ εκδίδει τους αναγκαίους κανονισμούς και λαμβάνει τις αναγκαίες αποφάσεις για την εκτέλεση των καθηκόντων που ανατίθενται στο ΕΣΚΤ (άρθρο 132 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 110 ΣΕΚ). Οι εθνικές αρχές οφείλουν να διαβουλεύονται με την ΕΚΤ για τα σχέδια νομοθετικών διατάξεων που εμπίπτουν στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της [Απόφαση 98/415]. Η ΕΚΤ έχει τις εξής εξουσίες: να ορίζει τα ελάχιστα αποθεματικά των κεντρικών τραπεζών και τα επιτόκια επί των αποθεματικών αυτών· να επιβάλλει σε επιχειρήσεις πρόστιμα και άλλες χρηματικές ποινές για παραβίαση των κανονισμών και των αποφάσεών της [Κανονισμός 2531/98 και κανονισμός 134/2002]· και να συλλέγει στατιστικές πληροφορίες για τη διεκπεραίωση των αποστολών της [Κανονισμός 2533/98]. Η ΕΚΤ έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να επιτρέπει την έκδοση τραπεζογραμματίων σε ευρώ μέσα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η ΕΚΤ και οι κεντρικές τράπεζες μπορούν να εκδίδουν τέτοια τραπεζογραμμάτια [Απόφαση ΕΚΤ 2003/205]. Τα κράτη μέλη μπορούν να εκδίδουν κέρματα σε ευρώ, η ποσότητα των οποίων τελεί υπό την έγκριση της ΕΚΤ (άρθρο 128 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 106 ΣΕΚ). Η γνώμη της ΕΚΤ ζητείται για κάθε προτεινόμενη ευρωπαϊκή πράξη που εμπίπτει στο πεδίο της αρμοδιότητάς της και η ίδια μπορεί, για τα θέματα αυτά, να υποβάλλει γνώμες στα κατάλληλα ευρωπαϊκά όργανα ή στις εθνικές αρχές (άρθρο 127 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 105 ΣΕΚ). Μια απόφαση του Συμβουλίου ορίζει το πλαίσιο και τις συνθήκες διαβούλευσης της Τράπεζας με τις εθνικές αρχές για τα σχέδια νομοθετικών διατάξεων που εμπίπτουν στο πεδίο των αρμοδιοτήτων της [Απόφαση 98/415].

Η πλήρης ανεξαρτησία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της νέας νομισματικής πολιτικής της Ένωσης. Κατά τη γερμανική άποψη που έχει αποδείξει την ορθότητα της χάρη στην ανεξαρτησία της Bundesbank, το νόμισμα είναι πολύ σοβαρό πράγμα για να αφήνεται στους πολιτικούς, οι οποίοι, υπό την πίεση της ανεργίας, ξεχνούν τις κακές εμπειρίες του παρελθόντος και τίθενται στον πειρασμό να χειριστούν τη συναλλαγματική τιμή του νομίσματος ή τα επιτόκια σαν εργαλείο ανάκαμψης της οικονομίας. Ο δημοκρατικός έλεγχος μπορεί και πρέπει να ασκείται εκ των υστέρων με την απομάκρυνση των διοικητών των εθνικών κεντρικών τραπεζών, μελών του Συμβουλίου της ΕΚΤ, οι οποίοι, κατά την κρίση των κυβερνήσεών τους, δεν εκτέλεσαν

καλά τα καθήκοντά τους.

Το κεφάλαιο της ΕΚΤ (αρχικό κεφάλαιο 5 δισεκατ. ευρώ) κατέχεται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες σύμφωνα με μια κλειδα κατανομής σταθμιζόμενη με το δημογραφικό και οικονομικό βάρος κάθε κράτους μέλους· μπορεί να αυξηθεί κατά ποσό που αποφασίζει το διοικητικό συμβούλιο της ΕΚΤ [Απόφαση 98/382, κανονισμός 1009/2000 και απόφαση ΕΚΤ/2010/26]. Οι εθνικές κεντρικές τράπεζες μεταβιβάζουν στην ΕΚΤ συναλλαγματικά διαθέσιμα, άλλα εκτός από νομίσματα των κρατών μελών, μέχρι ορισμένου ορίου που τίθεται στο άρθρο 30.1 των καταστατικών του ευρωπαϊκού συστήματος κεντρικών τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, αλλά η ΕΚΤ έχει τη δυνατότητα, σε περίπτωση ανάγκης, να ζητήσει από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες την περαιτέρω καταβολή συναλλαγματικών διαθεσίμων μέχρι ενός συμπληρωματικού ποσού που δεν θα υπερβαίνει τα 50 δισ. Ευρώ [Κανονισμός 1010/2000]. Τα όργανα λήψης των αποφάσεων της ΕΚΤ είναι το Διοικητικό Συμβούλιο και η Εκτελεστική Επιτροπή. Η πολιτική της ΕΚΤ που αποβλέπει στη σταθερότητα των τιμών διαμορφώνεται από το Διοικητικό Συμβούλιο, που απαρτίζεται από τους διοικητές των εθνικών κεντρικών τραπεζών των χωρών της ζώνης ευρώ και από τα μέλη της Εκτελεστικής Επιτροπής [βλ. το τμήμα 4.2.1]. Όμως, από την ημερομηνία που ο αριθμός των μελών του διοικητικού συμβουλίου θα υπερβαίνει τα 21, κάθε μέλος της εκτελεστικής επιτροπής θα έχει μία ψήφο και ο αριθμός των διοικητών με δικαίωμα ψήφου θα ανέρχεται σε 15. Τα δικαιώματα ψήφου των τελευταίων θα ασκούνται εκ περιτροπής [Απόφαση 2003/223]. Η Εκτελεστική Επιτροπή, που απαρτίζεται από τον πρόεδρο, τον αντιπρόεδρο και τέσσερα άλλα μέλη και διορίζεται με σύμφωνη γνώμη των κυβερνήσεων των κρατών μελών που έχουν υιοθετήσει το ενιαίο νόμισμα, θέτει σε εφαρμογή τη νομισματική πολιτική της ΕΚΤ και δίνει τις απαραίτητες οδηγίες στις εθνικές κεντρικές τράπεζες.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ, στις 16 και 17 Ιουνίου 1997, εξέδωσε ψήφισμα στο οποίο διατυπώνονται οι δεσμεύσεις των κρατών μελών, της Επιτροπής και του Συμβουλίου ως προς την υλοποίηση του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης [βλ. το τμήμα 7.3.2]. Με αυτό το σύμφωνο τα κράτη μέλη δεσμεύονται: να τηρούν τον μεσοπρόθεσμο στόχο για μια ισοσκελισμένη ή πλεονασματική δημοσιονομική κατάσταση, που θα προβλέπεται στα εθνικά προγράμματα σταθερότητας και σύγκλισης· να διορθώνουν τα υπερβολικά ελλείμματα το ταχύτερο δυνατόν μετά την εμφάνισή τους· να δημοσιεύουν, με δική τους πρωτοβουλία, τις συστάσεις που γίνονται σύμφωνα με το άρθρο 126 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 104 ΣΕΚ)· και να μην επιδιώκουν τη δυνατότητα εξαίρεσης από τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος, εκτός εάν ευρίσκονται σε σοβαρή

ύφεση χαρακτηριζόμενη από πτώση του πραγματικού ΑΕΠ κατά τουλάχιστον 0,75%.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Άμστερνταμ ενέκρινε επίσης δύο κανονισμούς που αποτελούν μέρος του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης για την εξασφάλιση δημοσιονομικής πειθαρχίας στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Οι κανονισμοί θεσμοθετούν το πλαίσιο για την αποτελεσματική πολυμερή εποπτεία και προσδιορίζουν ακριβέστερα τη διαδικασία των υπερβολικών ελλειμμάτων. Ο πρώτος αφορά κυρίως τη συνέχεια των συμβάσεων, την αντικατάσταση στα κανονιστικά κείμενα της αναφοράς στο ECU από την αναφορά στο ευρώ σε σχέση ένα προς ένα και τους κανόνες μετατροπής και στρογγύλευσης [Κανονισμός 1103/97]. Επιπλέον αυτού του κανονισμού, η οδηγία περί της προστασίας των καταναλωτών δια της αναγραφής των τιμών των προϊόντων που προσφέρονται στους καταναλωτές [βλ. το τμήμα 11.3], ορίζει κανόνες για τις ισοτιμίες μετατροπής, τη στρογγύλευση, τη σαφήνεια και το ευανάγνωστο των ενδείξεων [Οδηγία 98/6]. Ο δεύτερος κανονισμός προβλέπει συγκεκριμένα τις συνθήκες αντικατάστασης των νομισμάτων των συμμετεχόντων κρατών μελών από το ευρώ την 1η Ιανουαρίου 1999 [Κανονισμός 974/98].

Ένας κανονισμός για την ονομαστική αξία και τις τεχνικές προδιαγραφές των κερμάτων σε ευρώ προβλέπει ότι η πρώτη σειρά νομισμάτων σε ευρώ απαρτίζεται από οκτώ κέρματα: 1 λεπτό (cent), 2 λεπτά, 5 λεπτά, 10 λεπτά, 20 λεπτά, 50 λεπτά, 1 ευρώ και 2 ευρώ [Κανονισμός 975/98]. Παράλληλα με την εισαγωγή του ευρώ την 1η Ιανουαρίου 2002, τα τραπεζικά έξοδα που χρεώνονται για τις διασυνοριακές πληρωμές σε ευρώ περιορίστηκαν στο επίπεδο των τελών που εφαρμόζονται σε εθνικό επίπεδο για τις πράξεις σε ευρώ [Κανονισμός 924/2009, τροπ.τελευταία από κανονισμό 260/2012]. Το έργο για τον Ενιαίο Χώρο Πληρωμών σε ευρώ (ΕΧΠΕ) αποσκοπεί στην ανάπτυξη κοινών υπηρεσιών πληρωμών εντός της Ένωσης, οι οποίες θα αντικαταστήσουν τις υφιστάμενες εθνικές υπηρεσίες πληρωμών, παρέχοντας στους πολίτες και τις επιχειρήσεις της Ένωσης ασφαλείς, φιλικές προς τον χρήστη και αξιόπιστες υπηρεσίες πληρωμών σε ευρώ σε ανταγωνιστικές τιμές [Κανονισμός 260/2012].

Μια απόφαση-πλαίσιο του Συμβουλίου επιδιώκει την ενίσχυση της προστασίας από την παραχάραξη ενόψει της εισαγωγής του ευρώ [Απόφαση-πλαίσιο 2000/383/ΔΕΥ], ενώ δύο κανονισμοί καθορίζουν τα αναγκαία προς τούτο μέτρα [Κανονισμοί 1338/2001 και 1339/2001]. Η Ευρωπαϊκή Ένωση συγκεντρώνει και επεξεργάζεται όλες τις πληροφορίες που μπορούν να διευκολύνουν την έρευνα, την πρόληψη και την καταπολέμηση της παραχάραξης του ευρώ [Απόφαση 2005/511]. Το πρόγραμμα δράσης στον τομέα των ανταλλαγών, της συνδρομής και της κατάρτισης για την προστασία του ευρώ από την παραχάραξη και την κибδηλεία (πρόγραμμα Pericles) επιδιώκει να

διασφαλίσει τη σύγκλιση των εθνικών δράσεων, ώστε να εξασφαλίσει έναν ισοδύναμο βαθμό προστασίας, με βάση τις βέλτιστες πρακτικές [Απόφαση 2001/923].

Από την 1η Ιανουαρίου 1999, ο μηχανισμός συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ ΙΙ) αντικατέστησε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα για να συνδέει τα νομίσματα των εκτός της ζώνης ευρώ κρατών μελών με το ευρώ και να τα βοηθήσει να ακολουθήσουν πολιτική σταθερότητας έτσι ώστε να ενισχύσουν τη σύγκλιση που θα τους επιτρέψει να υιοθετήσουν αργότερα το ευρώ. Συγχρόνως, ο μηχανισμός συμβάλλει και στην προστασία όλων των κρατών μελών από αδικαιολόγητες πιέσεις στις αγορές συναλλάγματος. Μια ισοτιμία έναντι του ευρώ υπάρχει για το νόμισμα κάθε συμμετέχοντος στο μηχανισμό κράτους μέλους εκτός της ζώνης ευρώ [Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου]. Για τα νομίσματα των χωρών αυτών καθορίστηκαν κεντρικές ισοτιμίες σε σχέση με το ευρώ, με κεντρικό περιθώριο διακύμανσης 15% εκατέρωθεν. Η παρέμβαση, όταν η ισοτιμία φθάσει τα όρια, θα είναι κατ' αρχήν αυτόματη και απεριόριστη, με εξαιρετικά βραχυπρόθεσμη χρηματοδότηση· αλλά η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα και οι κεντρικές τράπεζες των συμμετεχόντων θα μπορούν να διακόψουν την παρέμβαση αν αυτή αντιστρατεύεται τον κύριο στόχο τους. Περιθώρια διακύμανσης στενότερα από τα συνήθη και υποστηριζόμενα κατ' αρχήν από αυτόματη παρέμβαση και χρηματοδότηση είναι δυνατόν να οριστούν κατ' αίτηση ενός ενδιαφερόμενου κράτους μέλους εκτός της ζώνης ευρώ [Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου].

Στην αρχή του τρίτου σταδίου της ΟΝΕ, την 1η Ιανουαρίου 1999, η Νομισματική Επιτροπή αντικαταστάθηκε από την Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή (ΟΔΕ). Κάθε κράτος μέλος, η Επιτροπή και η ΕΚΤ διορίζουν μέχρι και δύο μέλη της Επιτροπής αυτής [Απόφαση 98/743]. Η ΟΔΕ έχει σαν αποστολές: να διατυπώνει γνώμες προς το Συμβούλιο ή την Επιτροπή είτε τη αιτήσει τους είτε με δική της πρωτοβουλία· να παρακολουθεί την οικονομική και χρηματοπιστωτική κατάσταση των κρατών μελών και της Ένωσης και να συντάσσει τακτικά εκθέσεις προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή για τα θέματα αυτά, ιδίως όσον αφορά τις χρηματοπιστωτικές σχέσεις με τρίτες χώρες και διεθνείς οργανισμούς· να συμβάλει στην προετοιμασία των εργασιών του Συμβουλίου σχετικά με την ΟΝΕ να εξετάζει, τουλάχιστον μια φορά το έτος, την κατάσταση ως προς την ελεύθερη κίνηση των κεφαλαίων και την ελευθερία των πληρωμών· και να συντάσσει έκθεση προς την Επιτροπή και το Συμβούλιο για τα αποτελέσματα της εξέτασης αυτής (άρθρο 134 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 114 ΣΕΚ). Σύμφωνα με το καταστατικό της, η ΟΔΕ προετοιμάζει τις εργασίες του Συμβουλίου όσον αφορά την εξέλιξη της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ευρώ και αποτελεί το πλαίσιο του διαλόγου μεταξύ του Συμβουλίου και Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας [Απόφαση 1999/8].

Την ώρα 0 της 1ης Ιανουαρίου 2002 τα εθνικά νομίσματα των δώδεκα κρατών της Ευρωζώνης έπαυσαν να ισχύουν. Υπήρξε μια ανώτατη μεταβατική περίοδος οκτώ εβδομάδων στα περισσότερα κράτη μέλη κατά την οποία κυκλοφορούσαν ταυτόχρονα τα εθνικά κέρματα και χαρτονομίσματα, αλλά δεν γίνονταν πλέον πληρωμές με κάρτες ή με επιταγές στα παλιά εθνικά νομίσματα. Μετά από αυτή τη μικρή περίοδο διπλής κυκλοφορίας, κατά την οποία τα παλιά χαρτονομίσματα και κέρματα αντικαταστάθηκαν με τα νέα, η ανταλλαγή των παλιών τραπεζογραμμάτων μπορεί να γίνεται μόνο στις κεντρικές τράπεζες επί ένα διάστημα δέκα ετών τουλάχιστον. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα και οι κυβερνήσεις των συμμετεχόντων κρατών μελών είχαν καλά προετοιμάσει και γι' αυτό επέτυχαν την τεράστια και πρωτόγνωρη επιχείρηση της μετάβασης στο ευρώ.

Είναι αξιοσημείωτο ότι η μετάβαση στην τρίτη φάση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης διεξήχθη ομαλά παρά τις διακυμάνσεις που επηρέαζαν τις διεθνείς χρηματαγορές και παρά την άνευ προηγουμένου λογιστική πρόκληση [βλ. το τμήμα 7.4]. Αυτό ήταν αποτέλεσμα των προνοητικών οικονομικών πολιτικών που ασκήθηκαν στο πλαίσιο της ΟΝΕ. Ήταν επίσης αποτέλεσμα προσεκτικής τεχνικής και νομοθετικής προετοιμασίας. Όπως είδαμε παραπάνω, όλη η ευρωπαϊκή νομοθεσία που ήταν απαραίτητη για τη γέννηση του ευρώ υιοθετήθηκε πριν από την 1η Ιανουαρίου 1999 και όλα έγιναν βάσει των σχεδίων που είχαν καταστρώσει οι κοινοί θεσμοί.. Έτσι, χάρη στις σημαντικές προσπάθειες που επιτέλεσαν όλοι οι συμμετέχοντες στην επιχείρηση αυτή (εθνικές διοικήσεις, κεντρικές τράπεζες, χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, λιανικό εμπόριο, μεταφορείς χρημάτων) καθώς και στην ενθουσιώδη υποδοχή που επεφύλαξαν οι πολίτες στα νέα κέρματα και χαρτονομίσματα, η μετάβαση στο ευρώ στέφθηκε με πλήρη επιτυχία. Οι πληρωμές σε ευρώ αποτελούσαν την πλειοψηφία στο σύνολο των πληρωμών σε μετρητά ήδη από το τέλος της πρώτης εβδομάδας του Ιανουαρίου 2002. Στο τέλος της δεύτερης εβδομάδας, ελάχιστες ποσότητες εθνικών νομισμάτων κυκλοφορούσαν ακόμη.

Εκείνο που ούτε τα μεν ούτε οι δε είχαν προβλέψει ήταν η παγκόσμια χρηματοοικονομική και οικονομική κρίση που ενέσκηψε από το 2008 [βλ. τα τμήματα 7.3 και 7.3.2]. Ένα χρηματοοικονομικό μέτρο που έλαβε εκ των υστέρων η ΕΕ ήταν ένας κανονισμός για τη δημιουργία ενός πλαισίου για συντονισμένες δράσεις ως προς τις ανοικτές πωλήσεις (short selling) και ορισμένες πτυχές των συμβολαίων ανταλλαγής κινδύνου πιστωτικής αθέτησης (Credit Default Swaps – CDS) [Κανονισμός 236/2012]. Ο κανονισμός αυτός παρέχει στις ρυθμιστικές αρχές – εθνικές και ευρωπαϊκές – σαφείς εξουσίες να προβαίνουν σε ενέργειες, όποτε παρίσταται ανάγκη, αποτρέποντας την κατάρτιση της αγοράς και διασφαλίζοντας την ομαλή λειτουργία της εσωτερικής

αγοράς.

Η εισαγωγή του ευρώ ήταν ένα μεγάλο γεγονός για το διεθνές νομισματικό σύστημα, που βασίζεται στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ). Η ΕΕ επιζήτησε και πέτυχε πρακτικές λύσεις για την εισαγωγή ενός σημαντικού διεθνούς νομίσματος στο σύστημα, χωρίς να απαιτηθεί αλλαγή του καταστατικού του ΔΝΤ. Έτσι, το διοικητικό συμβούλιο του ΔΝΤ δέχθηκε να αποκτήσει η ΕΚΤ θέση παρατηρητού πλησίον του. Οι απόψεις της ΕΕ/ΟΝΕ υποβάλλονται στο διοικητικό συμβούλιο του ΔΝΤ από το αρμόδιο μέλος του διοικητικού γραφείου του κράτους μέλους που ασκεί την προεδρία στη ζώνη ευρώ, επικουρούμενο από έναν εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ο πρόεδρος της ΕΚΤ συμμετέχει στις συνεδριάσεις των υπουργών οικονομικών και των διοικητών των τραπεζών της Ομάδας των 8 (G8) και της ομάδας των 20 (G20) που αφορούν την ΟΝΕ, π.χ. την πολυμερή εποπτεία ή τα θέματα των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Σε αυτές τις συνεδριάσεις ένας εκπρόσωπος της Επιτροπής συμμετέχει στην αντιπροσωπεία της ΕΕ για να συνδράμει τον πρόεδρο του Συμβουλίου των υπουργών οικονομικών (Ecofin) της Ένωσης ή της ζώνης ευρώ.

Η κοινή οικονομική πολιτική της ΕΕ

Στο οικονομικό όπως και στο νομισματικό πεδίο, τα κράτη μέλη που υπέγραψαν τη Συνθήκη της Ρώμης δεν ήταν διατεθειμένα να εκχωρήσουν από την αρχή τα κυριαρχικά δικαιώματά τους στην Κοινότητα. Περιορίστηκαν να ορίσουν τους στόχους τους οποίους θα έπρεπε να επιδιώκουν οι εθνικές οικονομικές πολιτικές, και οι οποίοι ήταν ιδίως η πλήρης απασχόληση, η σταθερότητα των τιμών και του νομίσματος και η ισορροπία του ισοζυγίου πληρωμών. Η επεξεργασία και η εφαρμογή της οικονομικής πολιτικής ανήκαν, όμως, στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών.

Η Συνθήκη της Ρώμης έκρινε σκόπιμο να θεωρούν τα κράτη μέλη τη συγκυριακή τους πολιτική σαν θέμα κοινού ενδιαφέροντος. Το άρθρο 103 (ΕΟΚ) τους επέτασσε να διαβουλεύονται μεταξύ τους και με την Επιτροπή ως προς τα μέτρα που θα έπρεπε να παίρνουν ανάλογα με τις περιστάσεις. Σε εφαρμογή αυτής της διάταξης της Συνθήκης ΕΟΚ, το Συμβούλιο δημιούργησε μια επιτροπή οικονομικής πολιτικής για τον συντονισμό των βραχυπρόθεσμων οικονομικών και χρηματοοικονομικών [Απόφαση 2000/604]. Αυτή η επιτροπή αποτελείται από έναν εκπρόσωπο κάθε κράτους μέλους και έναν εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έχει ως αποστολή να προετοιμάζει τις συνεδριάσεις του Συμβουλίου οικονομικών και χρηματοοικονομικών υποθέσεων (ECOFIN). Πρέπει επίσης να εξασφαλίζει μίαν αμοιβαία και διαρκή πληροφόρηση επί

των αποφάσεων ή μέτρων που σχεδιάζονται από τα κράτη μέλη και που μπορούν να έχουν σημαντικές επιπτώσεις επί των οικονομιών των κρατών μελών ή επί της εσωτερικής και εξωτερικής ισορροπίας ενός κράτους μέλους ή που μπορούν να προκαλέσουν μια σημαντική διάσταση μεταξύ της εξέλιξης της οικονομίας ενός κράτους και των οικονομικών στόχων που έχουν οριστεί από κοινού.

Η κοινοτική οικονομική πολιτική δεν ξεκίνησε πραγματικά παρά μόνον μετά το ψήφισμα των κρατών μελών να προωθήσουν την οικονομική και νομισματική ένωσή τους [βλ. το τμήμα 7.2.1]. Περισσότερο από άλλες κοινές πολιτικές, η οικονομική πολιτική είναι απαραίτητη για την πραγματοποίηση αυτής της ένωσης, εφόσον είναι το ένα από τα δύο σκέλη της. Η αποστολή που της ανατέθηκε από το ψήφισμα του Συμβουλίου και των εκπροσώπων των κρατών μελών της 22ας Μαρτίου 1971, σχετικά με τη σταδιακή πραγματοποίηση της οικονομικής και νομισματικής ένωσης, ήταν η σύγκλιση των οικονομιών των κρατών μελών, αποστολή ιδιαίτερα δύσκολη αν αναλογιστεί κανείς τα συγκυριακά και τα διαρθρωτικά προβλήματα και τις διαφορές των κρατών μελών πριν από την ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς. Η εμπειρία που αποκτήθηκε όμως, κατά την διάρκεια αυτής της αποτυχημένης επιχείρησης ήταν πολύτιμη για τη διαμόρφωση μιας αποτελεσματικής οικονομικής πολιτικής.

Η οικονομία των 27 κρατών μελών της ΕΕ παρήγαγε, το 2007, ένα κατ' εκτίμηση ονομαστικό ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ) 12,2 τρισεκατομμυρίων ευρώ (=16,6 τρισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ), που αντιπροσωπεύουν 31% του παγκόσμιου ακαθάριστου οικονομικού προϊόντος (ΗΠΑ = 27% του συνόλου). Το μέσο ΑΕΠ κατά κεφαλή των 27 κρατών μελών της ΕΕ, το 2007, ήταν 24.600 ευρώ. Δύο κράτη μέλη - Ιταλία και Ισπανία - ήταν κοντά σε αυτόν τον μέσο όρο. Ένδεκα κράτη μέλη - Λουξεμβούργο (69.900 EUR), Ιρλανδία (35.700 EUR), Κάτω Χώρες, Δανία, Αυστρία, Βέλγιο, Σουηδία, Ηνωμένο Βασίλειο (29.400 EUR), Φινλανδία, Γερμανία και Γαλλία (27.800 EUR.) - είχαν ένα ΑΕΠ κατά κεφαλήν επάνω από το μέσο όρο. Επτά κράτη μέλη - Κύπρος, Ελλάδα, Σλοβενία, Τσεχία, Μάλτα, Πορτογαλία και Εσθονία - είχαν ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ από 90% έως 73% του μέσου όρου της ΕΕ (22.900 έως 17.900 EUR). Επτά κράτη μέλη - Πολωνία, Σλοβακία, Ουγγαρία, Λιθουανία, Λετονία, Ρουμανία και Βουλγαρία - είχαν ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ από 67% έως 41% του μέσου όρου της ΕΕ (16.600 έως 10.840 EUR).

Οι οικονομίες των περισσότερων κρατών της ΕΕ συγκλονίστηκαν από την παγκόσμια χρηματοοικονομική και οικονομική κρίση που ενέσκηψε από το 2008 [βλ. το τμήμα 7.3.2]. Για να αντιμετωπίσει την κρίση, η Ευρωπαϊκή Ένωση πήρε βιαστικά ορισμένα μέτρα απαραίτητα για να

διαφυλάξει τη νεαρή οικονομική και νομισματική ένωση: ένα ευρωπαϊκό σχέδιο για την ανάκαμψη της οικονομίας [βλ. το τμήμα 7.3.1]: έναν Ευρωπαϊκό μηχανισμό οικονομικής σταθεροποίησης (EFSM) [Κανονισμός 407/2010]: ένα Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) [βλ. το τμήμα 7.3.3]: και ένα Ευρωπαϊκό Σύστημα Χρηματοοικονομικής Εποπτείας (ΕΣΧΕ) [Κανονισμός 407/2010, βλ. το τμήμα 6.6], το οποίο συγκεντρώνει τους φορείς που ασκούν χρηματοοικονομική εποπτεία σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο Ένωσης: το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου [Κανονισμός 1092/2010]: την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών [Κανονισμός 1093/2010]: την Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων [Κανονισμός 1094/2010]: και την Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών [Κανονισμός 1095/2010, τροποποιηθείς από οδηγία 2011/61].

Η Σύνοδος Κορυφής της Ευρωζώνης της 26ης Οκτωβρίου 2011 συμφώνησε σε μια περιεκτική δέσμη μέτρων για να τονωθεί η εμπιστοσύνη στον τραπεζικό τομέα (i) διευκολύνοντας την πρόσβαση στη μεσο-μακροπρόθεσμη χρηματοδότηση μέσω μιας συντονισμένης προσέγγισης σε επίπεδο ΕΕ και (ii) αυξάνοντας την κεφαλαιακή θέση των τραπεζών στο 9% του δείκτη βασικού κεφαλαίου κατηγορίας 1 έως τα τέλη Ιουνίου 2012. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (EFSM) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) θα αντικατασταθούν, τον Ιούνιο του 2013, από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας [βλ. το τμήμα 7.3.3].

Η στρατηγική «Ευρώπη 2020» για τη δεκαετία 2011-2020, την οποία πρότεινε η Επιτροπή στις 3 Μαρτίου 2010 [COM/2010/2020] και ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στις 26 Μαρτίου 2010, έθεσε πέντε πρωταρχικούς στόχους που πρέπει να επιτύχει η Ευρώπη για να αυξήσει την ανάπτυξη και την απασχόληση:

1. να ανέλθει το ποσοστό απασχόλησης του πληθυσμού 20-64 ετών από 69% το 2010 σε τουλάχιστον 75% το 2020 [βλ. το τμήμα 13.3.2]:
2. να επενδύεται 3% του ΑΕΠ της ΕΕ σε έρευνα και ανάπτυξη, ιδίως χάρη στη βελτίωση των συνθηκών επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα σε E&A και σε «ευρωπαϊκές συμπράξεις καινοτομίας» μεταξύ της ΕΕ και των κρατών μελών·
3. να επιτευχθούν οι στόχοι του «20/20/20» ως προς το κλίμα και την ενέργεια, δηλαδή να μειωθούν οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου κατά 20% σε σχέση με τα επίπεδα του 1990 (ή κατά 30% εάν επιτευχθεί διεθνής συμφωνία), να αυξηθεί κατά 20% το μερίδιο των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην τελική ενεργειακή κατανάλωση και να αυξηθεί στο 20% η ενεργειακή απόδοση [βλ. το τμήμα 16.3.4]:

4. να μειωθεί το ποσοστό πρόωρης εγκατάλειψης του σχολείου από το 15% το 2010 σε λιγότερο από 10% το 2020 και να αυξηθεί από το 31% σε τουλάχιστον 40% το ποσοστό του πληθυσμού ηλικίας 30-34 ετών που ολοκληρώνει την τριτοβάθμια ή ισοδύναμη εκπαίδευση· και

5. να μειωθεί κατά 25% ο αριθμός των Ευρωπαίων που ζουν κάτω από τα εθνικά όρια φτώχειας, βγάζοντας από την κατάσταση της φτώχειας πάνω από 20 εκατομμύρια πολίτες.

Το «ευρωπαϊκό εξάμηνο» είναι ένα εξάμηνο κάθε έτος κατά τη διάρκεια του οποίου η δημοσιονομική και διαρθρωτική πολιτική των κρατών μελών αναλύεται για να διαπιστωθεί που βρίσκεται η ΕΕ σχετικά με τους πέντε στόχους που τίθενται στη στρατηγική «Ευρώπη 2020» καθώς και οποιεσδήποτε ασυνέπειες και εμφανιζόμενες δυσαρμονίες. Τα βασικά στάδια του ευρωπαϊκού εξαμήνου είναι τα ακόλουθα. Τον Ιανουάριο, η Επιτροπή εκδίδει μια ετήσια επισκόπηση της οικονομικής ανάπτυξης, η οποία καθορίζει τις προτεραιότητες της ΕΕ για το ερχόμενο έτος ως προς την προώθηση της αύξησης και τη δημιουργία θέσεων εργασίας. Το Μάρτιο, οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της ΕΕ εκδίδουν τους προσανατολισμούς της ΕΕ για τις εθνικές πολιτικές βάσει της ετήσιας επισκόπησης της οικονομικής ανάπτυξης. Τον Απρίλιο, τα κράτη μέλη υποβάλλουν τα σχέδιά τους για τα υγιή δημόσια οικονομικά (προγράμματα σταθερότητας ή σύγκλισης) και τις μεταρρυθμίσεις και τα μέτρα που αποβλέπουν στο να σημειωθεί πρόοδος ως προς την έξυπνη, βιώσιμη και συνεκτική αύξηση (εθνικά προγράμματα μεταρρύθμισης). Τον Ιούνιο, η Επιτροπή αξιολογεί αυτά τα προγράμματα και προβαίνει σε συγκεκριμένες συστάσεις κατά χώρα. Το Συμβούλιο συζητά και το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επικυρώνει τις συστάσεις. Τέλος, νωρίς τον Ιούλιο το Συμβούλιο υιοθετεί επισήμως τις συγκεκριμένες συστάσεις κατά χώρα.

Στη Σύνοδο Κορυφής της Ευρωζώνης, στις 29 Ιουνίου 2012, οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων των 17 κρατών μελών αποφάσισαν: τη δημιουργία ενός ενιαίου τραπεζικού εποπτικού μηχανισμού που θα διευθύνεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα· και μετά τη δημιουργία αυτού του μηχανισμού· την παροχή δυνατότητας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ) να εισφέρει κεφάλαια σε τράπεζες άμεσα, δηλαδή χωρίς την παρεμβολή των κυβερνήσεων και , επομένως, χωρίς επιβάρυνση των κρατικών προϋπολογισμών. Συμφωνήθηκε επίσης ότι τα κονδύλια των ΕΤΧΣ/ΕΜΣ θα μπορούν να χρησιμοποιηθούν με ευελιξία για να αγοράζουν ομόλογα για τα κράτη μέλη που σέβονται: (α) τις ειδικές ανά χώρα συστάσεις τους και (β) τις άλλες δεσμεύσεις, συμπεριλαμβανομένων των χρονικών ορίων στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου, του Συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης, και τη διαδικασία μακροοικονομικών αποκλίσεων.

Η οικονομική σύγκλιση στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Αντίθετα από τη νομισματική πολιτική, τα κράτη μέλη της ΟΝΕ διατηρούν την τελική ευθύνη της οικονομικής πολιτικής τους. Οφείλουν, όμως να δρουν σύμφωνα με την αρχή της οικονομίας της ανοικτής αγοράς με ελεύθερο ανταγωνισμό, να θεωρούν τις οικονομικές τους πολιτικές θέμα κοινού ενδιαφέροντος και να τις ασκούν έτσι ώστε να συμβάλλουν στην υλοποίηση των στόχων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρα 120 και 121 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρα 98 και 99 ΣΕΚ). Έτσι, η κοινή οικονομική πολιτική συμπληρώνει την ενιαία νομισματική πολιτική.

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λουξεμβούργου των 12 και 13 Δεκεμβρίου 1997 υιοθέτησε ένα ψήφισμα για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών κατά το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, το οποίο προσδιορίζει τους κανόνες του ενισχυμένου συντονισμού, τόσο μεταξύ των συμμετεχόντων στο ευρώ κρατών μελών όσο και μεταξύ των κρατών αυτών και εκείνων που δεν θα συμμετέχουν ακόμη. Υπογράμμισε ιδιαίτερα ότι το Συμβούλιο οικονομικών και δημοσιονομικών υποθέσεων (ECOFIN) είναι στο επίκεντρο αυτού του συντονισμού, διευκρινίζοντας ότι οι υπουργοί των κρατών μελών της ζώνης ευρώ μπορούν να συνεδριάζουν απύτως για να συζητούν θέματα συνδεδεμένα με τις ειδικές κοινές ευθύνες τους για το ενιαίο νόμισμα. Αυτή η «Ομάδα ευρώ» λαμβάνει υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες συντονισμού των κρατών μελών που συμμετέχουν στη ζώνη ευρώ (ΕΝΣ 2) [βλ. το τμήμα 7.2.4].

Ήδη από το δεύτερο στάδιο της ΟΝΕ, δηλαδή, από την 1η Ιανουαρίου 1994, οι οικονομικές πολιτικές των κρατών μελών συντονίζονται σε κοινοτικό επίπεδο. Μια απόφαση του Συμβουλίου αποβλέπει στην προοδευτική σύγκλιση των οικονομικών επιδόσεων των κρατών μελών [Απόφαση 90/141]. Γι' αυτόν τον σκοπό, το Συμβούλιο οικονομικών και χρηματοοικονομικών υποθέσεων (ECOFIN), αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία μετά από σύσταση της Επιτροπής, συντάσσει κάθε χρόνο, την άνοιξη, σχέδιο των γενικών προσανατολισμών των οικονομικών πολιτικών (ΓΠΟΠ) των κρατών μελών και της Ένωσης και απευθύνει έκθεση με τα πορίσματά του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Αυτό συζητά τα συμπεράσματα για τους ΓΠΟΠ των κρατών μελών και της Ένωσης. Με βάση τα συμπεράσματα αυτά, η Επιτροπή προτείνει και το Συμβούλιο, αποφασίζοντας με ειδική πλειοψηφία, διατυπώνει σύσταση όπου εκτίθενται αυτοί οι γενικοί προσανατολισμοί, δηλαδή οι κοινοί στόχοι για τον πληθωρισμό, τα δημόσια οικονομικά, τη σταθερότητα των συναλλαγματικών ισοτιμιών και την απασχόληση (άρθρο 121 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 99 ΣΕΚ) [βλ. π.χ. COM/2009/34 και

σύσταση του Συμβουλίου 2010/410]. Οι ΓΠΟΠ αποτελούν τον άξονα του συντονισμού των οικονομικών πολιτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρέπει να είναι συνοπτικοί, και να έχουν επίκεντρο τα καίρια ζητήματα που αντιμετωπίζει η Ένωση, εστιαζόμενοι ιδιαίτερα στη ζώνη του ευρώ, όπου υπάρχει η μεγαλύτερη ανάγκη συντονισμού, να βοηθούν δε ώστε να συσχετίζονται μεταξύ τους τα μέτρα τα λαμβανόμενα στο πλαίσιο όλων των διαδικασιών οικονομικού συντονισμού της Κοινότητας.

Το Συμβούλιο, βάσει εκθέσεων που υποβάλλει η Επιτροπή, παρακολουθεί τις οικονομικές εξελίξεις σε κάθε κράτος μέλος και στην Ένωση, καθώς και τη συνέπεια των οικονομικών πολιτικών σχετικά με τους γενικούς προσανατολισμούς[βλ. π.χ., COM/2004/20]. Αυτή η πολυμερής εποπτεία βασίζεται σε προγράμματα σύγκλισης που υποβάλλουν τα κράτη μέλη και αποσκοπούν στην αντιμετώπιση των κυριότερων δυσχερειών καθενός από αυτά στο πεδίο της σύγκλισης (άρθρο 121 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 99 ΣΕΚ). Περιλαμβάνει εξέταση των δημοσιονομικών πολιτικών, ιδίως όσον αφορά την ευρύτητα και τη χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων [βλ. το τμήμα 7.3.2]. Η πολυμερής εποπτεία αποσκοπεί στην ανάληψη αμοιβαίων δεσμεύσεων εκ μέρους των κρατών μελών για την επίτευξη συντονισμού των οικονομικών πολιτικών τους.

Η μετάβαση στο τρίτο στάδιο της οικονομικής και νομισματικής ένωσης συσφίγγει τις σχέσεις των οικονομιών των κρατών μελών που υιοθετούν το ευρώ. Διαχειρίζονται από κοινού μια ενιαία νομισματική πολιτική και μια ενιαία συναλλαγματική ισοτιμία. Οι οικονομικές πολιτικές καθώς και ο καθορισμός των μισθών παραμένουν, όμως, στην εθνική δικαιοδοσία με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 126 ΣΛΕΕ (πρώην άρθρου 104 ΣΕΚ) και του Συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης. Δεδομένου ότι οι οικονομικές εξελίξεις σε εθνικό επίπεδο έχουν αντίκτυπο στις προοπτικές πληθωρισμού μέσα στη ζώνη του ευρώ, μπορούν να επηρεάσουν τις νομισματικές συνθήκες μέσα σε αυτή τη ζώνη. Γι' αυτό, η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα απαιτεί κοινή εποπτεία και συντονισμό των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών της ζώνης του ευρώ. Επιπλέον, ο στενός συντονισμός συμβάλλει στην επίτευξη των στόχων της Ένωσης που διατυπώνονται στο άρθρο 3 της Συνθήκης για την ΕΕ. Για να εξασφαλιστούν η σύγκλιση και η καλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς, τα κράτη μέλη που δεν συμμετέχουν στη ζώνη ευρώ πρέπει να συμμετέχουν στον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για τα κράτη μέλη που συμμετέχουν στον νέο μηχανισμό ισοτιμιών [βλ. το τμήμα 7.2.4].

Το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Άμστερνταμ της 16 Ιουνίου 1997 για την ανάπτυξη και την απασχόληση επιδιώκει να ενισχύσει τους δεσμούς μεταξύ μιας επιτυχούς και βιώσιμης

ONE, μιας καλά λειτουργούσας αγοράς και της απασχόλησης. Δηλώνει ότι τα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας θα πρέπει να εκσυγχρονιστούν ώστε να συμβάλλουν στην ανταγωνιστικότητα, την απασχόληση και την ανάπτυξη θέτοντας μια σταθερή βάση για την κοινωνική συνοχή. Γι' αυτόν τον σκοπό, ο στενός συντονισμός των οικονομικών πολιτικών των κρατών μελών, που αναφέρεται στα άρθρα 120 και 121 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρα 98 και 99 ΣΕΚ) θα πρέπει να στηριχθεί ιδιαίτερα στις πολιτικές για την απασχόληση [βλ. το τμήμα 13.3.2].

Όπως η προηγούμενη στρατηγική της Λισαβόνας, η νέα στρατηγική «Ευρώπη 2020» για την ανάπτυξη και την απασχόληση [βλ. το τμήμα 7.3] απαιτεί τη σύμπραξη και τη συμπληρωματικότητα μεταξύ των προγραμμάτων των κρατών μελών και των προγραμμάτων της ΕΕ. Η Ένωση συμβάλλει στη γενική στρατηγική της ανάπτυξης της οικονομίας και της απασχόλησης με την ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς και με την εφαρμογή των κοινών πολιτικών και των δραστηριοτήτων που υποστηρίζουν και συμπληρώνουν τις εθνικές πολιτικές, με ιδιαίτερη έμφαση σε διάφορες κεντρικές δράσεις με υψηλή προστιθέμενη αξία, που περιλαμβάνει: υποστήριξη για τη γνώση και την καινοτομία στην Ευρώπη· μεταρρύθμιση της πολιτικής για τις εθνικές ενισχύσεις· ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς για τις υπηρεσίες· και υποστήριξη για τις προσπάθειες αντιμετώπισης των κοινωνικών συνεπειών των οικονομικών αναδιαρθρώσεων [COM/2005/330].

Με βάση τη Συνθήκη και τους ειδικούς μηχανισμούς που έχουν συμφωνηθεί, ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών εστιάζεται στις εθνικές πολιτικές, οι οποίες μπορούν να επηρεάσουν τη νομισματική και τη χρηματοοικονομική κατάσταση στο σύνολο της ζώνης ευρώ, την ισοτιμία του ευρώ, την καλή λειτουργία της εσωτερικής αγοράς καθώς και τις επενδύσεις, την απασχόληση και την ανάπτυξη στην Ένωση. Έτσι, ο συντονισμός των οικονομικών πολιτικών περιλαμβάνει:

- * τη στενή επίβλεψη των μακροοικονομικών εξελίξεων στα κράτη μέλη για να εξασφαλιστεί η πρόοδος της σύγκλισης·
- * τη συνεχή παρακολούθηση των εξελίξεων των συναλλαγματικών ισοτιμιών του ευρώ και των άλλων νομισμάτων της ΕΕ, θεωρούμενη ως αποτέλεσμα όλων των άλλων οικονομικών πολιτικών·
- * την ενισχυμένη επίβλεψη των δημοσιονομικών καταστάσεων και πολιτικών σύμφωνα με τη Συνθήκη και το σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης [βλ. το τμήμα 7.3.2]·
- * την επίβλεψη των εξελίξεων των ονομαστικών και των πραγματικών μισθών σύμφωνα με τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών·
- * την προσεκτική εξέταση των εθνικών σχεδίων για την απασχόληση, ιδιαίτερα καθόσον αφορά την ενεργητική πολιτική απασχόλησης σύμφωνα με τους προσανατολισμούς των οικονομικών

πολιτικών [βλ. το τμήμα 13.3.2].

* την επίβλεψη των διαρθρωτικών πολιτικών των κρατών μελών ως προς τις αγορές εργασίας, προϊόντων και υπηρεσιών καθώς και των τάσεων του κόστους και των τιμών στο μέτρο που επηρεάζουν την επίτευξη διαρκούς μη πληθωριστικής αύξησης και δημιουργίας θέσεων εργασίας. Στις 26 Νοεμβρίου 2008, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα σημαντικό σχέδιο για να δώσει την κατάλληλη ώθηση στην οικονομία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ώστε να ανακάμψει από την παγκόσμια οικονομική κρίση. Η θεμελιώδης αρχή του ευρωπαϊκού σχεδίου για την ανάκαμψη της οικονομίας, το οποίο ενέκρινε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των 11 και 12 Δεκεμβρίου 2008, είναι η αλληλεγγύη και η κοινωνική δικαιοσύνη μέσω της προστασίας της απασχόλησης και δράσεων ως προς τις μακροπρόθεσμες προοπτικές εργασίας εκείνων που χάνουν τις εργασίες τους. Ο πρώτος πυλώνας του ευρωπαϊκού σχεδίου είναι ένα δημοσιονομικό κίνητρο ύψους 200 δισ. ευρώ (€ 170 δισ. από τα κράτη μέλη και € 30 από τον προϋπολογισμό της ΕΕ), μια σημαντική ενίσχυση της αγοραστικής δύναμης στην οικονομία, για να ωθήσει τη ζήτηση και να τονώσει την εμπιστοσύνη στα πλαίσια του Συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης [βλ. το τμήμα 7.3.2]. Ο δεύτερος πυλώνας του σχεδίου βασίζεται στην ανάγκη επείγουσας δράσης για την ενίσχυση της μακροχρόνιας ανταγωνιστικότητας της Ευρώπης, μέσω «έξυπνων επενδύσεων» στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση/επανακατάρτιση, στην ενεργειακή απόδοση και στις νέες πηγές ενέργειας, στις διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, στην έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη και στην καινοτομία. Πράγματι, ένας μηχανισμός χρηματοδότησης με τίτλο "Ευρωπαϊκό ενεργειακό πρόγραμμα ανάκαμψης (ΕΕΠΑ)", στηρίζει την υλοποίηση στην Κοινότητα έργων στον τομέα της ενέργειας, τα οποία παρέχοντας χρηματοοικονομική ώθηση συμβάλλουν στην οικονομική ανάκαμψη, στην ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού και στη μείωση των εκπομπών αερίων θερμοκηπίου [Κανονισμός 663/2009].

Η δημοσιονομική πειθαρχία και το ενιαίο νόμισμα

Η δημοσιονομική πολιτική είναι το πεδίο όπου οι διαφορές μεταξύ των κρατών μελών είναι οι πιο έντονες. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ο προϋπολογισμός είναι η πιο χαρακτηριστική εκδήλωση της εθνικής κυριαρχίας στο οικονομικό πεδίο. Ο προϋπολογισμός είναι πράγματι το κύριο μέσο προσανατολισμού της οικονομίας γενικά και των ειδικών κυβερνητικών πολιτικών ειδικά, όπως η περιφερειακή, η κοινωνική, η βιομηχανική, κλπ. Από την πλευρά των δαπανών, ο προϋπολογισμός επηρεάζει άμεσα τις δημόσιες επενδύσεις και έμμεσα, μέσω των διαφόρων κρατικών ενισχύσεων, τις ιδιωτικές επενδύσεις. Από την πλευρά των εσόδων, ο προϋπολογισμός ενεργεί επί της αποταμίευσης και της κυκλοφορίας του χρήματος. Η δημοσιονομική πολιτική ενός κράτους μπορεί να επιδιώκει συγκυριακούς στόχους (την αποφυγή της ύφεσης ή τον περιορισμό του πληθωρισμού) ή στόχους διαρθρωτικής βελτίωσης της εθνικής οικονομίας μέσω των παραγωγικών επενδύσεων. Αλλά εάν, γι' αυτούς τους λόγους, ο συντονισμός των δημοσιονομικών πολιτικών είναι πολύ δύσκολος, είναι συγχρόνως απαραίτητος για την οικονομική σύγκλιση, την οποία επιδιώκει η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα (τώρα η Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης), καθώς και για τη συμμετοχή ενός κράτους μέλους στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ. Από το τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, που άρχισε την 1η Ιανουαρίου 1999, οι δημοσιονομικές πολιτικές των κρατών μελών διέπονται από τρεις κανόνες: απαγορεύονται οι υπεραναλήψεις ή οποιοδήποτε άλλου είδους πιστωτικές διευκολύνσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ) ή από κεντρικές τράπεζες των κρατών μελών προς δημόσιες αρχές (κοινοτικές, εθνικές ή περιφερειακές) (άρθρο 123 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 101 ΣΕΚ)· απαγορεύεται κάθε μέτρο που θεσπίζει προνομιακή πρόσβαση των δημοσίων αρχών στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (άρθρο 124 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 102 ΣΕΚ) [Κανονισμοί 3603/93, 3604/93 και 3605/93, κωδικοποιηθείς από κανονισμό 479/2009]· ούτε η Ένωση ούτε τα κράτη μέλη ευθύνονται για τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν οι αρχές, οι οργανισμοί ή οι δημόσιες επιχειρήσεις ενός κράτους μέλους (άρθρο 125 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 103 ΣΕΚ). Εφαρμόζοντας τις νέες ρυθμίσεις για τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, το Συμβούλιο επιβλέπει ιδιαίτερα την κατάσταση και τις προοπτικές των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών μελών.

Η Επιτροπή πρέπει να παρακολουθεί την εξέλιξη της δημοσιονομικής κατάστασης και το ύψος του δημόσιου χρέους στα κράτη μέλη προκειμένου να εντοπίζει τις μεγάλες αποκλίσεις. Ειδικότερα πρέπει να εξετάζει την τήρηση της δημοσιονομικής πειθαρχίας, με βάση τα εξής δύο κριτήρια [βλ. το τμήμα 7.2.3]: (α) κατά πόσον ο λόγος του προβλεπόμενου ή υφιστάμενου δημοσιονομικού

ελλείμματος προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (3% του ΑΕΠ), εκτός εάν, είτε ο λόγος αυτός σημειώνει ουσιαστική και συνεχή πτώση και έχει φθάσει σε επίπεδο παραπλήσιο της τιμής αναφοράς, είτε η υπέρβαση της τιμής αναφοράς είναι απλώς έκτακτη και προσωρινή και (β) κατά πόσον ο λόγος του δημόσιου χρέους προς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν υπερβαίνει μια τιμή αναφοράς (60% του ΑΕΠ), εκτός εάν ο λόγος μειώνεται επαρκώς και πλησιάζει την τιμή αναφοράς με ικανοποιητικό ρυθμό (άρθρο 126 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 ΣΕΚ και Πρωτόκολλο σχετικά με τη διαδικασία του υπερβολικού ελλείμματος). Ως τμήμα του νομοθετικού πακέτου για τη νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ του Νοεμβρίου 2011, μια οδηγία καθορίζει λεπτομερείς κανόνες σχετικά με τα αναγκαία χαρακτηριστικά των δημοσιονομικών πλαισίων των κρατών μελών, προκειμένου να διασφαλίζεται ότι τα κράτη μέλη θα συμμορφώνονται προς τις υποχρεώσεις που απορρέουν από το άρθρο 126 ΣΛΕΕ όσον αφορά την αποφυγή υπερβολικών κρατικών ελλειμμάτων [Οδηγία 2011/85]. Αυτοί οι κανόνες αφορούν ιδίως τα δημόσια λογιστικά συστήματα που περιλαμβάνουν στοιχεία όπως τήρηση λογιστικών βιβλίων, εσωτερικό έλεγχο, χρηματοοικονομική αναφορά και λογιστικό έλεγχο.

Εάν ένα κράτος μέλος δεν εκπληρώνει τους όρους των κριτηρίων ή ενός από αυτά, η Επιτροπή, λαμβάνοντας υπόψη τους σχετικούς παράγοντες, συμπεριλαμβανόμενης της μεσοπρόθεσμης οικονομικής και δημοσιονομικής κατάστασης του κράτους μέλους, απευθύνει γνώμη στο εν λόγω κράτος μέλος και ενημερώνει σχετικά το Συμβούλιο (άρθρο 126 § 5 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 5 ΣΕΚ). Το Συμβούλιο, με ειδική πλειοψηφία, μετά από σύσταση της Επιτροπής και αφού λάβει υπόψη τυχόν παρατηρήσεις του εν λόγω κράτους μέλους, αποφασίζει, μετά από συνολική εκτίμηση, εάν υφίσταται ή όχι υπερβολικό έλλειμμα (άρθρο 126 § 6 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 6 ΣΕΚ). Εάν αποφασίσει ότι υπάρχει υπερβολικό έλλειμμα, απευθύνει συστάσεις στο εν λόγω κράτος μέλος προκειμένου να τερματιστεί η κατάσταση αυτή εντός καθορισμένου χρονικού διαστήματος (άρθρο 126 § 7 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 7 ΣΕΚ). Σε περίπτωση αδράνειας του κράτους μέλους το Συμβούλιο μπορεί, αρχικά, να ανακοινώσει δημοσία τις συστάσεις του (άρθρο 126 § 8 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 8 ΣΕΚ) και, στη συνέχεια, να αποφασίσει με έκτακτη ειδική πλειοψηφία να επιβάλει ορισμένα μέτρα στο απείθαρχο κράτος μέλος για να αντιμετωπιστεί η κατάσταση αυτή. Σε αυτή την περίπτωση, το Συμβούλιο μπορεί να ζητήσει από το κράτος μέλος αυτό, να υποβάλλει εκθέσεις σύμφωνα με συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα, για να εξετάσει τις προσπάθειες προσαρμογής που καταβάλλει αυτό το κράτος μέλος (άρθρο 126 § 9 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 9 ΣΕΚ).

Το Συμβούλιο, εφόσον ένα κράτος μέλος δεν συμμορφώνεται με απόφαση που έχει ληφθεί

σύμφωνα με την παράγραφο 9, μπορεί να αποφασίσει να εφαρμόσει ή να ενισχύσει ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- να απαιτήσει να δημοσιεύει το εν λόγω κράτος μέλος πρόσθετες πληροφορίες τις οποίες ορίζει το Συμβούλιο, προτού εκδώσει ομολογίες και χρεόγραφα,
- να καλέσει την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων να αναθεωρήσει την πολιτική δανεισμού που ασκεί έναντι του εν λόγω κράτους μέλους,
- να απαιτήσει από το εν λόγω κράτος μέλος να καταθέσει ατόκως στην Ένωση ποσό κατάλληλου ύψους, έως ότου, κατά τη γνώμη του Συμβουλίου, διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα,
- να επιβάλει πρόστιμα εύλογου ύψους (άρθρο 126 § 11 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 104 § 11 ΣΕΚ).

Το Συμβούλιο, όταν θεσπίζει τα μέτρα που αναφέρονται στις παραγράφους 6 έως 9, 11 και 12, αποφασίζει χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη ψήφο του μέλους του Συμβουλίου που εκπροσωπεί το εν λόγω κράτος μέλος (άρθρο 126 § 13 ΣΛΕΕ). Το Συμβούλιο καταργεί ορισμένες ή όλες τις αποφάσεις ή τις συστάσεις του που αναφέρονται στις παραγράφους 6 έως 9 και στην παράγραφο 11, εφόσον, κατά τη γνώμη του, έχει διορθωθεί το υπερβολικό έλλειμμα στο οικείο κράτος μέλος (άρθρο 126 § 12 ΣΛΕΕ).

Λαμβάνοντας υπόψη τις δυσκολίες που συνάντησαν πολλά κράτη μέλη για την τήρηση των κριτηρίων του συμφώνου σταθερότητας και ανάπτυξης (ΣΣΑ), το οποίο αναφέραμε υπό τον τίτλο της νομισματικής πολιτικής της ΕΕ [βλ. το τμήμα 7.2.4], το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών (22-23 Μαρτίου 2005) συμφώνησε για την αναθεώρηση των Κανονισμών που επιβάλλουν την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών ελλειμμάτων. Ο κανονισμός 1466/97 για την ενίσχυση της εποπτείας της δημοσιονομικής κατάστασης υποχρεώνει τα κράτη μέλη να υποβάλλουν προγράμματα σταθερότητας (ή σύγκλισης για τα κράτη μέλη που δεν συμμετέχουν στο ενιαίο νόμισμα), στα οποία θα καθορίζουν τους μεσοπρόθεσμους στόχους τους για την επίτευξη μιας ισοσκελισμένης ή πλεονασματικής δημοσιονομικής κατάστασης Τον Ιούνιο του 2005 τρεις κύριες αλλαγές εισήχθησαν στον προληπτικό βραχίονα του ΣΣΑ [Κανονισμός 1466/97]: (α) οι μεσοπρόθεσμοι δημοσιονομικοί στόχοι θα λαμβάνουν υπόψη την ποικιλομορφία των οικονομικών και δημοσιονομικών καταστάσεων και τη δυνατότητα στήριξής τους, που μπορεί να κυμαίνεται από ένα έλλειμμα 1% του ΑΕΠ έως μια θέση ισορροπίας ή με πλεόνασμα για τις χώρες του ευρώ και τις χώρες του μηχανισμού συναλλαγματικών ισοτιμιών (ΜΣΙ-II) (β) εκείνες από αυτές τις χώρες που δεν έχουν επιτύχει ακόμα τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο πρέπει να επιδιώκουν μια ετήσια βελτίωση τουλάχιστον 0,5% του ΑΕΠ σε πρόσφορες περιόδους (με καταβολή πρόσθετης

προσπάθειας σε ευνοϊκές συγκυρίες) (γ) τα κράτη μέλη που έχουν εφαρμόσει σημαντικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις με έναν επαληθεύσιμο αντίκτυπο στη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών μπορούν να παρεκκλίνουν προσωρινά από τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο ή από την πορεία προσέγγισης προς αυτόν. Ως τμήμα του νομοθετικού πακέτου για τη νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ, ο κανονισμός 1175/2011, τροποποιών τον κανονισμό 1466/97, καθορίζει τους κανόνες που διέπουν το περιεχόμενο, την υποβολή, την εξέταση και την παρακολούθηση των προγραμμάτων σταθερότητας και των προγραμμάτων σύγκλισης στο πλαίσιο της πολυμερούς εποπτείας από το Συμβούλιο και την Επιτροπή, που είναι τμήμα του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου [βλ. το τμήμα 7.3].

Ο δεύτερος κανονισμός (διορθωτικός βραχίονας του ΣΣΑ) επιδιώκει να επιταχύνει και να διευκρινίσει την εφαρμογή της διαδικασίας για τα υπερβολικά ελλείμματα, ιδίως ως προς τις επιβαλλόμενες κυρώσεις στα κράτη μέλη που δεν θα λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα για τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος, και καθορίζει υποχρεωτικές προθεσμίες για τα διάφορα στάδια της διαδικασίας. Οι τιμές αναφοράς 3% και 60% του ΑΕΠ για τα ποσοστά ελλείμματος και χρέους είναι οι βάσεις του συστήματος [Κανονισμός 1467/97]. Οι τροποποιήσεις που έγιναν τον Ιούνιο του 2005 συνεπάγονται: ένα νέο ορισμό της «σοβαρής οικονομικής ύφεσης»· τη διευκρίνιση των «άλλων σχετικών παραγόντων», υπό τον όρο ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα παραμένει κοντά στο ανώτατο όριο του 3% και ότι η υπέρβαση είναι προσωρινή· την παράταση των προθεσμιών για τη διόρθωση ενός υπερβολικού ελλείμματος, προκειμένου να δοθεί σε μια χώρα περισσότερος χρόνος να λάβει αποτελεσματικά και μόνιμα μέτρα αποφεύγοντας τα προσωρινά και έκτακτα μέτρα· την υπόδειξη στα κράτη μέλη που βρίσκονται σε κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος να επιδείξουν μια ετήσια δημοσιονομική προσπάθεια τουλάχιστον 0,5% του ΑΕΠ με διαρθρωτικά μέτρα. Ο νέος τροποποιητικός κανονισμός 1177/2011 θεσπίζει διατάξεις για την επιτάχυνση και τη διασαφήνιση της διαδικασίας υπερβολικού ελλείμματος. Η στρατηγική οικονομικής πολιτικής που επικεντρώνεται σε μακροοικονομικές πολιτικές προσανατολισμένες στην οικονομική αύξηση και σταθερότητα επιτρέπει μια ελαστική βραχυπρόθεσμη αντιμετώπιση των μεταβαλλόμενων οικονομικών συνθηκών, διαφυλάσσοντας και ενισχύοντας μεσοπρόθεσμα την παραγωγική ικανότητα της οικονομίας. Τα κράτη μέλη οφείλουν να καταρτίζουν και να διαβιβάζουν στην Επιτροπή στοιχεία για το τριμηνιαίο δημόσιο χρέος τους [Κανονισμός 1222/2004].

Ως τμήμα του νομοθετικού πακέτου για τη νέα οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ, ένας κανονισμός καθιερώνει μηχανισμό επαγρύπνησης για τον έγκαιρο εντοπισμό των νεοεμφανιζόμενων

μακροοικονομικών ανισορροπιών [Κανονισμός 1176/2011]. Δύο άλλοι κανονισμοί θεσπίζουν συστήματα κυρώσεων για την ενίσχυση του συμφώνου Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) στη ζώνη του ευρώ: ο ένας για την ενίσχυση της επιβολής τόσο του προληπτικού όσο και του διορθωτικού σκέλους του ΣΣΑ [Κανονισμός 1173/2011]· ο άλλος για την αποτελεσματική διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών στη ζώνη του ευρώ [Κανονισμός 1174/2011]. Όταν λαμβάνει αποφάσεις περί κυρώσεων ο ρόλος του Συμβουλίου θα είναι περιορισμένος, γιατί θα χρησιμοποιείται αντίστροφη ειδική πλειοψηφία, δηλαδή, η σύσταση της Επιτροπής θα λογίζεται εγκριθείσα από το Συμβούλιο εκτός εάν αυτό αποφασίσει με ειδική πλειοψηφία να την απορρίψει. Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο, η διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος είναι μια σταδιακή διαδικασία με ακριβείς προθεσμίες. Η Συνθήκη (Άρθρο 104 ΣΕΚ, νέο άρθρο 126 ΣΛΕΕ), ο κανονισμός εφαρμογής (1467/97) και το Σύμφωνο σταθερότητας διευκρινίζουν τον τρόπο με τον οποίο πραγματοποιείται η διαδικασία και τους αντίστοιχους ρόλους και τις αρμοδιότητες των οργάνων. Για πρώτη φορά, τον Νοέμβριο 2002, το Συμβούλιο διαπίστωσε την ύπαρξη υπερβολικού δημοσιονομικού ελλείμματος (4,1% του ΑΕΠ) στην Πορτογαλία και ζήτησε από τις πορτογαλικές αρχές την αυστηρή εφαρμογή των δημοσιονομικών σχεδίων του έτους 2002 με στόχο τη μείωση του ελλείμματος στο 2,8% του ΑΕΠ το 2002 [Απόφαση 2002/923]. Τον Ιανουάριο 2003, το Συμβούλιο διαπίστωσε ότι στη Γερμανία υφίστατο υπερβολικό έλλειμμα και σύστησε στη γερμανική κυβέρνηση να θέσει τέλος σε αυτή την κατάσταση το ταχύτερο δυνατόν [Απόφαση 2003/89]. Έδωσε επίσης έγκαιρη προειδοποίηση στη Γαλλία με σκοπό την πρόληψη της εμφάνισης υπερβολικού ελλείμματος [Σύσταση 2003/90]. Στις 3 Μαΐου 2003, το Συμβούλιο, μετά από μια συνολική εκτίμηση βάσει του άρθρου 104, παράγραφος 6 της Συνθήκης ΕΚ, αποφάσισε ότι υπήρχε υπερβολικό έλλειμμα στη Γαλλία [Απόφαση 2003/487, καταργηθείσα με απόφαση 2007/154]. Στις 5 Ιουλίου 2004, το Συμβούλιο διαπίστωσε την ύπαρξη υπερβολικού ελλείμματος στην Ελλάδα και ζήτησε από τις ελληνικές αρχές να λάβουν διάφορα μέτρα για τη διόρθωση του [Απόφαση 2004/917]. Τον Δεκέμβριο 2004, η Επιτροπή αποφάσισε να κινήσει διαδικασία επί παραβάσει εναντίον της Ελλάδας λόγω της συνεχούς αδυναμίας των ελληνικών αρχών να της διαβιβάσουν αξιόπιστα δημοσιονομικά στοιχεία και να ενισχύσει τους μηχανισμούς εποπτείας των δεδομένων, έτσι ώστε η Eurostat, ως αρμόδια αρχή για τη στατιστική, να μπορεί να προβεί σε αποτελεσματική επαλήθευση των στοιχείων που κοινοποιούν τα κράτη μέλη [COM/2004/784]. Τον Φεβρουάριο 2005, το Συμβούλιο ειδοποίησε την Ελλάδα, σύμφωνα με το άρθρο 104 παράγραφος 9 της συνθήκης ΕΚ, να λάβει μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος η οποία κρίνεται αναγκαία για να

αντιμετωπιστεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος [Απόφαση 2005/441]. Τον Μάρτιο 2006, το Συμβούλιο έκανε ανάλογη ειδοποίηση στη Γερμανία [Απόφαση 2006/344]. Τον Ιανουάριο 2006, το Συμβούλιο σύστησε στο Ηνωμένο Βασίλειο να θέσει τέρμα στην κατάσταση του υπερβολικού δημόσιου ελλείμματος [Απόφαση 2006/125]. Οι συστάσεις της Επιτροπής και του Συμβουλίου ακολουθούνται από τα κράτη μέλη. Έτσι, το Συμβούλιο έκλεισε τις διαδικασίες του υπερβολικού ελλείμματος ως προς τη Γερμανία [Απόφαση 2007/490] και την Ελλάδα [Απόφαση 2007/465]. Το 2009, όμως, λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης και της χειρότερης ύφεσης μετά από εκείνη του 1929, είκοσι από τα 27 κράτη μέλη της ΕΕ παρουσίασαν ελλείμματα πάνω από το ανώτατο όριο του 3% του ΑΕΠ και η Επιτροπή και το Συμβούλιο αναγκάστηκαν να τους δώσουν χρόνο, προκειμένου να επιστρέψουν στη δημοσιονομική ορθοδοξία. Η προθεσμία για τη διόρθωση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων μετατέθηκε για μερικές χώρες στο 2012, για τις περισσότερες στο 2013 και για την Ιρλανδία, το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ελλάδα στο 2014. Το Συμβούλιο αποφάσισε να ειδοποιήσει την Ελλάδα να λάβει μέτρα για τη μείωση του ελλείμματος η οποία κρίνεται αναγκαία προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κατάσταση υπερβολικού ελλείμματος [Απόφαση 2010/182] και να δημοσιοποιήσει τη σύσταση 2010/190 προκειμένου να τερματιστεί η ασυνέπεια με τους γενικούς προσανατολισμούς των οικονομικών πολιτικών στην Ελλάδα και να εξαλειφθεί ο κίνδυνος υπονόμευσης της εύρυθμης λειτουργίας της οικονομικής και νομισματικής ένωσης [Απόφαση 2010/181].

Η Ελλάδα ήταν μια ειδική περίπτωση. Εν μέρει λόγω των σφαλμάτων των κυβερνήσεών της, που εκτίναξαν το δημοσιονομικό έλλειμμα από το 3,7% του ΑΕΠ το 2008 στο 12,7% στο τέλος του 2009, και εν μέρει λόγω της παγκόσμιας χρηματοοικονομικής και οικονομικής κρίσης, που σταμάτησαν απότομα τη μέχρι τότε σταθερή αύξηση του ΑΕΠ της, η Ελλάδα βρέθηκε, στην αρχή του 2010, όχι μόνο με υπερβολικό έλλειμμα, αλλά στα πρόθυρα της πτώχευσης. Η ελληνική κρίση ήταν μια δοκιμασία για τη στερεότητα της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Θα μπορούσε να τη βλάψει σοβαρά με τις επιθέσεις των κερδοσκόπων εναντίον των αδύναμων κρίκων της, όπως έγινε με την πρώτη προσπάθεια δημιουργίας της ΟΝΕ το 1971 [βλ. το τμήμα 7.2.1]. Θα μπορούσε, αντίθετα, να γίνει ένα κίνητρο για να ενισχύσει την οικονομική πλευρά της ΟΝΕ, η οποία ήταν αρχικά αδύναμη, και το πνεύμα της αλληλεγγύης μέσα στην ζώνη του ευρώ. Όπως θα δούμε στο επόμενο τμήμα, οι ηγέτες της ευρωζώνης αναγκάστηκαν, πρώτα, να παράσχουν οικονομική ενίσχυση στην Ελλάδα και, κατόπιν, να επινοήσουν έναν ευρωπαϊκό μηχανισμό οικονομικής σταθεροποίησης με τη συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Η Ελλάδα, από την πλευρά

της, υποχρεώθηκε να υιοθετήσει ένα φιλόδοξο σχέδιο για τη διόρθωση των δημοσιονομικών εκτροπών της και για τη μεταρρύθμιση της οικονομίας της μέχρι το 2014, υπό τη επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας και του ΔΝΤ. Κατόπιν αυτών, η Ελλάδα ειδοποιήθηκε από το Συμβούλιο να λάβει τα μέτρα μείωσης του ελλείμματος που κρίνονται αναγκαία για την αντιμετώπιση της κατάστασης υπερβολικού ελλείμματος [Απόφαση 2011/734, τροπ.τελευταία από απόφαση 2011/791].

Το Σύμφωνο για το Ευρώ +, το οποίο συμφωνήθηκε από τους Αρχηγούς κρατών ή κυβερνήσεων της ευρωζώνης και στο οποίο συμμετέχουν η Βουλγαρία, η Δανία, η Λετονία, η Λιθουανία, η Πολωνία και η Ρουμανία (εξ ου το «συν»), στοχεύει στο να ενισχύσει τον οικονομικό πυλώνα της οικονομικής και νομισματικής ένωσης και να οδηγήσει σε καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, με στόχο την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και, ως εκ τούτου, την επίτευξη υψηλότερου βαθμού σύγκλισης, ενισχύοντας την κοινωνική οικονομία αγοράς της ΕΕ. Το σύμφωνο αυτό επικεντρώνεται ιδίως σε τομείς που εμπίπτουν στην εθνική αρμοδιότητα και είναι κρίσιμοι για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας και την αποφυγή επιβλαβών ανισορροπιών. Τα κράτη μέλη που υπέγραψαν το Σύμφωνο δεσμεύτηκαν να εξαγγείλουν, βάσει των δεικτών και των αρχών που περιέχονται σε αυτό, μια δέσμη συγκεκριμένων δράσεων, προκειμένου να περιληφθούν στα αντίστοιχα προγράμματα σταθερότητας ή σύγκλισης [βλ. το τμήμα 7.2.4] και στα εθνικά τους προγράμματα μεταρρυθμίσεων. Ένας κανονισμός θεσπίζει διατάξεις για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών τα οποία έχουν νόμισμα το ευρώ, εφόσον τα εν λόγω κράτη μέλη: (α) αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα ή τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών τους, με ενδεχόμενες δυσμενείς δευτερογενείς επιπτώσεις και σε άλλα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ· ή (β) ζητούν ή λαμβάνουν χρηματοδοτική συνδρομή από ένα ή περισσότερα άλλα κράτη μέλη ή τρίτες χώρες, τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ), τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας (ΕΜΣ), το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοοικονομικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ), ή άλλο σχετικό διεθνή χρηματοπιστωτικό οργανισμό, όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) [Κανονισμός 472/2013]. Ο κανονισμός αυτός θεσπίζει επίσης διατάξεις για την ενίσχυση του συντονισμού της οικονομικής πολιτικής.

Ένας άλλος κανονισμός προβλέπει διατάξεις για τη βελτίωση της παρακολούθησης των δημοσιονομικών πολιτικών στην ζώνη του ευρώ και τη διασφάλιση ότι οι εθνικοί προϋπολογισμοί είναι συμβατοί με την καθοδήγηση οικονομικών πολιτικών που εκδίδεται στο πλαίσιο του ΣΣΑ και

του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για το συντονισμό των οικονομικών πολιτικών: (α) συμπληρώνοντας το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, όπως καθορίζεται στο άρθρο 2α του κανονισμού 1466/97, με ένα κοινό δημοσιονομικό χρονοδιάγραμμα· (β) συμπληρώνοντας τη διαδικασία για την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών, σύμφωνα με τον κανονισμό 1176/2011· (γ) συμπληρώνοντας το σύστημα πολυμερούς εποπτείας των δημοσιονομικών πολιτικών, όπως προβλέπει ο κανονισμός 1466/97· (δ) συμπληρώνοντας τη διαδικασία για τη διόρθωση του υπερβολικού ελλείμματος ενός κράτους μέλους, όπως προβλέπεται από το άρθρο 126 ΣΛΕΕ και από τον κανονισμό 1467/97· και (ε) διασφαλίζοντας τη συμβατότητα μεταξύ δημοσιονομικών πολιτικών και μέτρων και μεταρρυθμίσεων που εγκρίνονται στο πλαίσιο της διαδικασίας για την πρόληψη και τη διόρθωση των υπερβολικών μακροοικονομικών ανισορροπιών σύμφωνα με τον κανονισμό 1176/2011 και, όπου χρειάζεται, στο πλαίσιο προγραμμάτων οικονομικής εταιρικής σχέσης όπως αναφέρεται στο άρθρο 9 [Κανονισμός 473/2013].

Χρηματοοικονομική αλληλεγγύη στην ΕΕ

Το παραδοσιακό μέσο χρηματοοικονομικής αλληλεγγύης της Ευρωπαϊκής Κοινότητας/Ένωσης είναι η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕΠ). Το άρθρο 309 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 267 ΣΕΚ) δηλώνει ότι η ΕΤΕΠ έχει σαν αποστολή να συμβάλλει στην ισόρροπη ανάπτυξη της Ένωσης και την υλοποίηση των πολιτικών της, προσφεύγοντας στην κεφαλαιαγορά και στους ιδίους της πόρους. Χάρη στην υψηλή πίστη, την οποία απολαμβάνει, δανείζεται με τους καλύτερους όρους στις κεφαλαιαγορές όλου του κόσμου και επαναδανείζει στα κράτη μέλη και στους ειδικούς χρηματοδοτικούς οργανισμούς τους, οι οποίοι μοιράζουν αυτά τα «συνολικά δάνεια» στις ΜΜΕ. Όντας τράπεζα, όπως το δηλώνει το όνομά της, η ΕΤΕΠ δεν παρέχει μειώσεις επιτοκίων. Αλλά οι χρηματοδοτικοί οργανισμοί των κρατών μελών και ιδίως αυτοί οι οποίοι έχουν ως αποστολή την περιφερειακή ανάπτυξη, μπορούν να δανειστούν κεφάλαια από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα και να τα επαναδανείσουν με καλύτερους όρους. Έτσι ορισμένα δάνεια συνδέονται με εκπτώσεις επιτοκίων που καλύπτονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό [βλ. το τμήμα 3.4]. Η ΕΤΕΠ είναι, έτσι, μια κύρια πηγή χρηματοδότησης νέων βιομηχανικών δραστηριοτήτων ή υψηλής τεχνολογίας σε κλάδους όπως των αυτοκινήτων, της χημείας, της φαρμακοβιομηχανίας, της πληροφορικής και της αεροναυτικής. Συμβάλλει επίσης στη δημιουργία διευρωπαϊκών δικτύων

μεταφορών, ενέργειας και τηλεπικοινωνιών, στην ενίσχυση της βιομηχανικής ανταγωνιστικότητας [βλ. τα τμήματα 17.1 και 17.2.3], στην προστασία του περιβάλλοντος και στη συνεργασία για την ανάπτυξη τρίτων χωρών [βλ. το τμήμα 24.1]. Πάντως η πρωταρχική αποστολή της ΕΤΕπ είναι η συμβολή στην ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης όπου η συνδρομή της αντιπροσωπεύει περίπου το 70% των χρηματοδοτήσεων της μέσα στην ΕΕ [βλ. τα τμήματα 12.1.1 και 12.3].

Ιδρυθέν το 1994, το Ευρωπαϊκό Ταμείο Επενδύσεων (ΕΤΕ) είναι ο βραχίονας επιχειρηματικού κεφαλαίου της ΕΤΕπ. Η τριμερής δομή του κεφαλαίου του ΕΤΕ - Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (60%), Ευρωπαϊκή Επιτροπή (30%) και τραπεζικός τομέας (28 χρηματοοικονομικοί οργανισμοί) - διευκολύνει την ανάπτυξη συνεργιών μεταξύ των κοινοτικών οργάνων και των τραπεζικών κύκλων, ενδυναμώνοντας την επίδραση των κοινοτικών οργάνων υπέρ των μικρομεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ). Η κύρια αποστολή του ΕΤΕ είναι η χρηματοδότηση του επιχειρηματικού κεφαλαίου νεωτεριστικών ΜΜΕ που δημιουργούν θέσεις απασχόλησης μέσα στα κράτη μέλη και στα υπό ένταξη κράτη της ΕΕ [βλ. το τμήμα 17.2.3]. Λειτουργώντας σαν «ταμείο των ταμείων» αποχτά μερίδια σε δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς επιχειρηματικού κεφαλαίου για να ενισχύσει την ικανότητα των ευρωπαϊκών χρηματοοικονομικών οργανισμών να δανείσουν το αρχικό επιχειρηματικό κεφάλαιο που χρειάζονται οι υπό εκκόλαψη ΜΜΕ.

Το άρθρο 143 της ΣΛΕΕ (πρώην άρθρο 119 ΣΕΚ) προβλέπει τη χορήγηση εκ μέρους του Συμβουλίου, μετά από σύσταση της Επιτροπής, αμοιβαίας συνδρομής σε περίπτωση δυσχερειών ή σοβαρής απειλής δυσχερειών στο ισοζύγιο πληρωμών ενός κράτους μέλους. Πράγματι, για τα κράτη μέλη που δεν έχουν ενταχθεί στη ζώνη ευρώ θεσπίστηκε ένας μηχανισμός μεσοπρόθεσμης οικονομικής στήριξης του ισοζυγίου πληρωμών. Ο εν λόγω μηχανισμός, το ανώτατο όριο του οποίου αυξήθηκε το 2008 από 12 δισ. σε 25 δισ. ευρώ, επιτρέπει τη χορήγηση δανείων σε ένα ή περισσότερα κράτη μέλη που δεν έχουν εισαγάγει το ευρώ και που αντιμετωπίζουν ή κινδυνεύουν να αντιμετωπίσουν δυσχέρειες στο ισοζύγιο τρεχουσών πληρωμών ή κίνησης κεφαλαίων [Κανονισμός 332/2002].

Κοινοτική στήριξη βάσει του μηχανισμού χορηγήθηκε στην Ουγγαρία [Απόφαση 2009/102], στη Λετονία [Απόφαση 2009/289] και στη Ρουμανία [Αποφάσεις 2009/458, 2011/289 και 2013/532].

Σύμφωνα με την επικρατούσα γερμανική σχολή σκέψης, η Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ (όπως και η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα) απαγορεύει χρηματοοικονομική ενίσχυση σε κράτη μέλη της Ευρωζώνης. Στην πραγματικότητα, η Συνθήκη απαγορεύει στις κυβερνήσεις αυτών των κρατών να προσφύγουν σε υπεραναλήψεις ή οποιουδήποτε άλλου είδους πιστωτικές

διευκολύνσεις από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ή από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες (άρθρο 123 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 101 ΣΕΚ). Επιπλέον, τους απαγορεύει προνομιακή πρόσβαση στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα (άρθρο 124 ΣΛΕΕ, πρώην άρθρο 102 ΣΕΚ). Αυτή η αυστηρή ερμηνεία της ΣΛΕΕ έφερε την Ελλάδα στο χείλος της πτώχευσης, εφόσον οι δημοσιονομικές ατασθαλίες των κυβερνήσεων της, συνδυαζόμενες με τα οικονομικά και χρηματοοικονομικά προβλήματα τα οποία δημιούργησε η παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, εκτόξευσαν στα ύψη το κόστος δανεισμού της από διεθνείς αγορές [βλ. επίσης το τμήμα 7.3.2]. Μόνον όταν κατάλαβαν ότι η πτώση ενός κράτους του ευρώ θα συμπαρέσυρε και άλλα κράτη της ζώνης, οι υπουργοί της ευρωζώνης συμφώνησαν, στις 2 Μαΐου 2010, με την Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ότι η παροχή ενός δανείου επιβαλλόταν για να προστατεύσει την οικονομική σταθερότητα στη ζώνη του ευρώ συνολικά. Στα πλαίσια ενός τρίχρονου κοινού προγράμματος με το ΔΝΤ, υπό ισχυρή πολιτική προϋπόθεση, ένα χρηματοοικονομικό πακέτο 110 δισεκατομμυρίων ευρώ παρασχέθηκε στην Ελλάδα για να ικανοποιήσει τις ανάγκες χρηματοδότησής της, με τα κράτη μέλη της ευρωζώνης έτοιμα να συμβάλουν από τη μεριά τους 80 δισεκατομμύρια ευρώ, εκ των οποίων μέχρι 30 δισεκατομμύρια ευρώ το πρώτο έτος.

Υπό την πίεση των αμερικανικών οίκων πιστωτικής αξιολόγησης (Moody's, Standard & Poor's και Fitch Ratings) και των κερδοσκοπών στις διεθνείς χρηματοπιστωτικές αγορές και τις αγορές συναλλάγματος, οι οποίοι κτυπούσαν την Ελλάδα, την Ισπανία, την Πορτογαλία και άλλες χώρες του ευρώ, οι υπουργοί οικονομικών και χρηματοοικονομικών υποθέσεων (ECOFIN) της ΕΕ παραμέρισαν τις γερμανικές αντιρρήσεις, ενθυμούμενοι ότι το άρθρο 122 § 2 της Συνθήκης, προβλέπει χρηματοδοτική στήριξη για τα κράτη μέλη που αντιμετωπίζουν δυσκολίες οφειλόμενες σε έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν του ελέγχου των κρατών μελών. Αποφάσισαν έτσι, στις 2 Μαΐου 2010 τη δημιουργία ενός ευρωπαϊκού μηχανισμού σταθεροποίησης [Κανονισμός 407/2010]. Ο μηχανισμός προβλέπει 60 δισ. ευρώ και η ενεργοποίησή του υπόκειται σε αυστηρούς όρους, στο πλαίσιο της κοινής στήριξης της ΕΕ και του ΔΝΤ, και θα βασίζεται σε όρους και προϋποθέσεις παρόμοιους με εκείνους του ΔΝΤ. Επιπλέον, τα κράτη μέλη της ευρωζώνης είναι έτοιμα να συμπληρώσουν αυτούς τους πόρους με ένα μέσο ειδικού σκοπού 440 δισ. ευρώ, που θα είναι εγγυημένο με συντονισμένο τρόπο σε αναλογική βάση από τα συμμετέχοντα κράτη μέλη. Το ΔΝΤ θα συμμετέχει στις συμφωνίες χρηματοδότησης, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά προγράμματα, και αναμένεται να παρέχει τουλάχιστον το ήμισυ της συμβολής της ΕΕ, με τα συνήθη μέσα του.

Στις 25 Μαρτίου 2011, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αποφάσισε να τροποποιηθεί το άρθρο 136 της

Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με μηχανισμό σταθερότητας για τα κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ [Απόφαση 2011/199]. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε ότι, καθόσον αυτός ο μηχανισμός προορίζεται να διασφαλίσει τη χρηματοοικονομική σταθερότητα της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της, το άρθρο 122 παράγραφος 2 της ΣΛΕΕ δεν θα απαιτείται πλέον για τους σκοπούς αυτούς. Η Συνθήκη η θεσπίζουσα τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας, υπογράφηκε αρχικά τον Ιούλιο του 2011, αλλά τροποποιήθηκε, στις 2 Φεβρουαρίου 2012, προκειμένου να καταστεί αποτελεσματικότερος ο μηχανισμός. Ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας (ΕΜΣ), θα αντικαταστήσει, τον Ιούνιο του 2013, τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (ΕFSM) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕFSF) [βλ. το τμήμα 7.3]. Ο μηχανισμός σταθερότητας θα παράσχει το απαραίτητο εργαλείο για την αντιμετώπιση καταστάσεων που θέτουν σε κίνδυνο τη χρηματοοικονομική σταθερότητα της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της, όπως συνέβη το 2010, και θα συνδράμει, συνεπώς, στη διατήρηση της οικονομικής και χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ίδιας της Ένωσης. Θα μπορεί να παρέχει δάνεια στα μέλη του (όλα τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης), να παρέχει προληπτική χρηματοδοτική συνδρομή, να αγοράζει ομόλογα δικαιούχων κρατών μελών στην πρωτογενή και δευτερογενή αγορά και να παρέχει δάνεια για την αναδιάρθρωση των κεφαλαίων των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων.

Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα διαχειρίζεται τα δάνεια που παρέχονται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕFSF) προς κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ [Αποφάσεις ΕΚΤ/2010/15 και ΕΚΤ/2010/31, τροπ.τελευταία από απόφαση ΕΚΤ/2011/2011]. Τον Δεκέμβριο του 2010, η Ένωση έθεσε στη διάθεση της Ιρλανδίας, μέσω του ΕFSM και του ΕFSF, δάνειο ανώτατου ύψους 22,5 δισεκατ. ευρώ, μέγιστης μέσης ωριμότητας επτάμισι ετών [Απόφαση 2011/77, τροπ.τελευταία από απόφαση 2011/682]. Τον Μάιο του 2011, η Ένωση έθεσε στη διάθεση της Πορτογαλίας, μέσω του ΕFSM και του ΕFSF, δάνειο ανώτατου ύψους 78 δισεκατ. ευρώ, μέγιστης μέσης ωριμότητας επτάμισι ετών [Απόφαση 2011/344]. Επιπλέον υποστήριξη τέθηκε στη διάθεση των δύο χωρών μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

Σύμφωνα με τους όρους του προγράμματος για τις αγορές τίτλων που θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, οι κεντρικές τράπεζες του Ευρωσυστήματος δύνανται να αγοράζουν χρεόγραφα: στη δευτερογενή αγορά, αποδεκτά διαπραγματεύσιμα χρεόγραφα που εκδίδουν κεντρικές διοικήσεις ή δημόσιοι φορείς των κρατών μελών με νόμισμα το ευρώ και, στην πρωτογενή και τη δευτερογενή αγορά, αποδεκτά διαπραγματεύσιμα χρεόγραφα που εκδίδουν

ιδιωτικοί φορείς που έχουν συσταθεί εντός της ζώνης του ευρώ [Απόφαση ΕΚΤ/2010/5].

Στις 26 Οκτωβρίου 2011, οι αρχηγοί κρατών ή κυβερνήσεων της ζώνης του ευρώ συμφώνησαν να στηρίξουν ένα νέο πρόγραμμα για την Ελλάδα, από κοινού με το ΔΝΤ και με την εθελοντική συμβολή του ιδιωτικού τομέα (PSI), που σημαίνει ονομαστική έκπτωση της τάξης του 50% του θεωρητικού ελληνικού χρέους που έχουν στην κατοχή τους οι ιδιώτες επενδυτές. Τα κράτη μέλη της ευρωζώνης θα συμβάλουν στη δέσμη της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα με το ποσό των 30 δισ. ευρώ. Το νέο πολυετές πρόγραμμα της ΕΕ και του ΔΝΤ για τη χρηματοδότηση ποσού 100 δισ. ευρώ θα συνοδεύεται από ενίσχυση των μηχανισμών παρακολούθησης της εφαρμογής των μεταρρυθμίσεων. Για τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ στα οποία εφαρμόζεται διαδικασία υπερβολικού ελλείμματος, η Επιτροπή και το Συμβούλιο θα μπορούν να εξετάζουν τα σχέδια εθνικών προϋπολογισμών και μέτρα για την αντιμετώπιση των ανισορροπιών και να γνωμοδοτούν επ' αυτών πριν από την έγκρισή τους από τα αντίστοιχα εθνικά κοινοβούλια. Οι πόροι του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΤΧΣ-EFSF) θα φθάσουν περίπου το 1 τρισεκατομμύριο ευρώ με μόχλευση (leverage) που θα παρέχει πιστωτική ενίσχυση των νέων χρεών των κρατών μελών για τη μείωση του κόστους χρηματοδότησης και/ή θα μεγιστοποιεί τις πηγές χρηματοδότησης του ΕΤΧΣ με τον συνδυασμό πόρων από ιδιωτικούς και δημόσιους χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς και επενδυτές.

Απολογισμός και προοπτικές της ΟΝΕ

Όπως συνέβη με την πρώτη προσπάθεια εγκαθίδρυσης της οικονομικής και νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη, το 1971, η θέση σε κυκλοφορία του ευρώ έγινε μέσα σε πολύ αντίξοη οικονομική και νομισματική διεθνή συγκυρία: τα τρομοκρατικά κτυπήματα στη Νέα Υόρκη και τη Μαδρίτη, την πολύ σημαντική υποτίμηση του δολαρίου, τους πολέμους στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ στη γειτονιά της Ευρώπης και τις υψηλές τιμές του πετρελαίου, σχετιζόμενες αρκετά με αυτούς τους πολέμους. Μέσα σε αυτή την αντίξοη διεθνή συγκυρία, το ευρώ προστάτεψε τις οικονομίες της Ευρωζώνης από ανταγωνιστικές υποτιμήσεις, υψηλό πληθωρισμό και αυξημένες τιμές των εισαγομένων προϊόντων, άνω του 60% των οποίων προέρχονται από άλλες χώρες αυτής της ζώνης. Είναι πολύ πιθανό ότι, αν οι ευρωπαϊκές οικονομίες δεν διέθεταν την ασπίδα του ευρώ, θα βρίσκονταν σε πολύ χειρότερη θέση από εκείνη που βρέθηκαν, όταν το ευρώ έγινε το ισχυρότερο νόμισμα του

κόσμου.

Παρά την αντίξοχη διεθνή συγκυρία, η δεύτερη προσπάθεια δημιουργίας μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης στην Ευρώπη στέφθηκε αναμφισβήτητα με επιτυχία, δεδομένων ιδίως των προβλημάτων περάσματος στο νέο νόμισμα. Εκτός από ιστορικό γεγονός η εισαγωγή του ευρώ ήταν επίσης και μια στρατηγική, διοικητική και πρακτική πρόκληση χωρίς προηγούμενο. Τα μηχανήματα αυτόματης ανάληψης τραπεζογραμμάτων (ATMs) έπρεπε να εφοδιαστούν με ευρώ. Πολλά εκατομμύρια αυτόματων μηχανημάτων πώλησης και πολλές εκατοντάδες χιλιάδες μηχανημάτων αυτόματης ανάληψης χαρτονομισμάτων έπρεπε να προσαρμοστούν αναλόγως. Περίπου 15 δισεκατομμύρια χαρτονομίσματα και 50 δισεκατομμύρια κέρματα ευρώ αντικατέστησαν σε διάστημα λίγων εβδομάδων μια ισοδύναμη ποσότητα εθνικών κερμάτων και χαρτονομισμάτων σε δώδεκα διαφορετικές χώρες, όπου κατοικούν περίπου 310 εκατομμύρια άνθρωποι.

Οι πολίτες και οι επιχειρήσεις αντιμετώπισαν επίσης σημαντικά προβλήματα προσαρμογής των συνηθειών τους στο νέο νόμισμα. Για τους πολίτες τα προβλήματα ήταν κυρίως ψυχολογικά. Όφειλαν να απαρνηθούν τους συναισθηματικούς δεσμούς τους με εθνικά νομίσματα, ορισμένα εκ των οποίων είχαν μεγάλη αίγλη, όπως το γερμανικό μάρκο, και άλλα είχαν μεγάλη ηλικία, όπως η δραχμή που είχε γεννηθεί πριν από 26 αιώνες. Οι καταναλωτές όφειλαν να εξοικειωθούν με το ευρώ και να προσαρμοστούν σε μια νέα κλίμακα αξιών. Οι επιχειρήσεις έπρεπε να προσαρμόσουν τον εξοπλισμό τους, να προετοιμαστούν ώστε να χρησιμοποιούν ένα νέο νόμισμα και να επωφεληθούν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο από τον αυξημένο ανταγωνισμό στα πλαίσια της μεγάλης αγοράς, που οφείλεται στη βελτίωση της διαφάνειας των τιμών. Παρά τις δυσκολίες και τις καταστροφικές προφητείες των Κασσάνδρων, το ευρώ κυκλοφόρησε με επιτυχία, χάρη σε μια εξαιρετική συνεργασία και καλό προγραμματισμό των εθνικών και ευρωπαϊκών αρχών.

Επιπλέον, παρά τη μεγάλη πρόοδο της πολυεθνικής ολοκλήρωσης που σήμανε η ΟΝΕ, οι εθνικές κυριαρχίες δεν υπέφεραν ιδιαίτερα. Τα κράτη μέλη, τα οποία περνούν στο τρίτο στάδιο της ΟΝΕ, χάνουν, βέβαια, την αυτονομία της νομισματικής πολιτικής τους, εφόσον δεν διαθέτουν πλέον την ελευθερία χειρισμού των δυο βασικών εργαλείων αυτής της πολιτικής, της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος και των επιτοκίων (ελευθερία, την οποίαν όμως είχαν ήδη χάσει κατά μέγα μέρος λόγω της αλληλεξάρτησης των ευρωπαϊκών οικονομιών). Συγχρόνως, όμως, χάνουν την ευθύνη της διατήρησης της ισοτιμίας του νομίσματός τους και της ισορροπίας του ισοζυγίου πληρωμών τους, με αντάλλαγμα τον καταμερισμό της ευθύνης ως προς την ισοτιμία του ευρώ

σχετικά με τα νομίσματα τρίτων χωρών και ως προς την ισορροπία του συλλογικού ισοζυγίου πληρωμών των χωρών της ζώνης ευρώ. Πάντως η πειθαρχία του ισοζυγίου πληρωμών αφορά όλες τις χώρες της ζώνης και απαιτεί τον στενό συντονισμό των οικονομικών πολιτικών.

Η σταθερότητα των τιμών, που είναι απαραίτητος όρος της καλής λειτουργίας της ΟΝΕ, ευνοεί την ανάπτυξη, επιτρέποντας, π.χ. στο μηχανισμό των τιμών να επενεργεί στην καλύτερη κατανομή των πόρων. Οι εθνικές δημοσιονομικές πολιτικές και επομένως τα δημόσια έσοδα και οι δαπάνες υποβάλλονται σε πειθαρχία που αποφασίστηκε στο σύμφωνο σταθερότητας και ανάπτυξης, ιδίως ως προς τον μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο του σχεδόν ισοσκελισμένου ή πλεονασματικού προϋπολογισμού. Χάρη στην εξάλειψη των επιβαρύνσεων για τον συναλλαγματικό κίνδυνο και τον πληθωρισμό, τα επιτόκια διατηρούνται σε χαμηλά επίπεδα. Το πιο άμεσο στατικό όφελος της ΟΝΕ είναι η εξάλειψη όλων των εξόδων των συναλλαγών που συνδέονται με τη χρησιμοποίηση πολλών νομισμάτων, εξόδων που αντιπροσώπευαν άλλοτε 0,3 με 0,4% του ΑΕΠ της Ένωσης. Αυτό το όφελος είναι άμεσα αντιληπτό από τους ταξιδιώτες, οι οποίοι έχαναν σημαντικά ποσά κατά την ανταλλαγή των νομισμάτων τους με τα νομίσματα των χωρών που επισκέπτονταν. Τα μεσοπρόθεσμα «δυναμικά» οφέλη, που δεν μπορούν να μετρηθούν άμεσα, θα είναι δύο ειδών: αυτά που θα προέρχονται από αυξημένη παραγωγικότητα και εκείνα που θα συνδέονται με την προοδευτική εξάλειψη των αβεβαιοτήτων των συνδεομένων ιδίως με την εξέλιξη των συναλλαγματικών ισοτιμιών.

Επιπλέον, το ευρώ επιτρέπει μια καλύτερη ισορροπία του διεθνούς νομισματικού συστήματος, το οποίο κυριαρχείται εδώ και πενήντα χρόνια από το δολάριο, που χρησιμεύει σαν νόμισμα αναφοράς για σχεδόν το 60% του διεθνούς εμπορίου, ενώ οι αμερικανικές εξαγωγές αντιπροσωπεύουν περίπου το 12% των παγκόσμιων εξαγωγών. Η οικονομική και εμπορική ισχύς της (18% των παγκόσμιων εξαγωγών), δίνει στην Ένωση τη δυνατότητα να πάρει ενεργό μέρος στη μεταρρύθμιση του διεθνούς νομισματικού και χρηματοοικονομικού συστήματος. Η μεταρρύθμιση πρέπει ιδίως να αφορά τους τρόπους πρόληψης και διαχείρισης των κρίσεων, τη διακυβέρνηση του διεθνούς νομισματικού και χρηματοοικονομικού συστήματος, την επίσημη αναπτυξιακή βοήθεια και τη μείωση του χρέους των αναπτυσσόμενων χωρών.

Από το 2008, όμως, η Ευρώπη και ειδικά η νεότευκτη ευρωζώνη υφίστανται τις επιβλαβείς συνέπειες της παγκόσμιας ύφεσης. Οι ευρωπαϊκές οικονομίες υπέφεραν πολύ από τη παγκόσμια χρηματοοικονομική κρίση, η οποία άρχισε, με τα επισφαλή ενυπόθηκα δάνεια και τους «τοξικούς» χρηματιστηριακούς τίτλους που στηρίζονταν σε αυτές τις επισφαλείς υποθήκες, στις Ηνωμένες

Πολιτείες στα μέσα του 2008, και χτύπησε σύντομα όλον τον κόσμο. Ως αποτέλεσμα αυτών των εξωτερικών και απρόβλεπτων περιστάσεων, όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ πλήγηκαν από την ύφεση και τα αυξανόμενα επίπεδα ανεργίας.

Η παγκόσμια κρίση ανέδειξε της αδυναμίες της ευρωπαϊκής οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Υποφέρει ιδίως από μια ανισορροπία μεταξύ της ισχυρής νομισματικής και της ασθενούς οικονομικής πτέρυγας της. Η ζώνη του ευρώ είναι μια νομισματική ένωση που λειτουργεί με μια ενιαία νομισματική πολιτική και με συντονισμένες αλλά αποκεντρωμένες οικονομικές πολιτικές.

Ενώ η διαχείριση της νομισματικής πολιτικής εμπίπτει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, οι οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές εμπίπτουν στην εθνική αρμοδιότητα. Όμως, στην ενοποιημένη νομισματική και οικονομική ζώνη, οι μεμονωμένες δημοσιονομικές παρεκκλίσεις και η ανεπαρκής συγκράτηση του πληθωρισμού σε ορισμένα κράτη μέλη έχουν συλλογικό κόστος, το οποίο υφίστανται όλα τα κράτη που μοιράζονται το ίδιο νόμισμα.

Αυτό αποκαλύφθηκε, στο τέλος του 2009, όταν η ελληνική κρίση, που εν μέρει προκλήθηκε και ενισχύθηκε από την παγκόσμια κρίση, άγγιξε άλλες χώρες της ζώνης του ευρώ και την αξία του ίδιου του ευρώ [βλ. το τμήμα 7.3.2].

Παρά τις δυσκολίες λήψης αποφάσεων μεταξύ 17 κρατών μελών με διάφορες οικονομικές καταστάσεις και, ως εκ τούτου διάφορα συμφέροντα, πολλά μέτρα λήφθηκαν, τα οποία δεν προβλέπονταν από τη Συνθήκη για τη λειτουργία της ΕΕ και θεωρούνταν αδιανόητα πριν από την κρίση και τις βολές των παγκόσμιων αγορών κατά των αδύναμων κρίκων της Ευρωζώνης και του ίδιου του ευρώ. Μέσα σε δύο χρόνια, από το 2010 έως το 2012, δημιουργήθηκε ο Ευρωπαϊκός μηχανισμός οικονομικής σταθεροποίησης (EFSM) και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (EFSF) που εξελίχθηκαν σε Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας. Συγχρόνως δημιουργήθηκε ένα Ευρωπαϊκό Σύστημα Χρηματοοικονομικής Εποπτείας (ΕΣΧΕ), το οποίο συγκεντρώνει τους φορείς που ασκούν χρηματοοικονομική εποπτεία σε εθνικό επίπεδο και σε επίπεδο Ένωσης: το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου· την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών· την Ευρωπαϊκή Αρχή Ασφαλίσεων και Επαγγελματικών Συντάξεων· και την Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών [βλ. το τμήμα 6.6]. Στο ίδιο διάστημα υιοθετήθηκε το Σύμφωνο για το Ευρώ +, το οποίο στοχεύει στο να οδηγήσει σε καλύτερο συντονισμό των οικονομικών πολιτικών, με στόχο την τόνωση της ανταγωνιστικότητας και, ως εκ τούτου, την επίτευξη υψηλότερου βαθμού σύγκλισης [βλ. το τμήμα 7.3.2]. Τον ίδιο στόχο επιδιώκουν η στρατηγική «Ευρώπη 2020» και το «Ευρωπαϊκό εξάμηνο». Τελευταία, αποφασίστηκε η δημιουργία ενός ενιαίου τραπεζικού εποπτικού

μηχανισμού και η παροχή δυνατότητας στον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας να εισφέρει κεφάλαια σε τράπεζες άμεσα, δηλαδή χωρίς την παρεμβολή των κυβερνήσεων και χωρίς επιβάρυνση των κρατικών προϋπολογισμών [βλ. το τμήμα 7.3].

Τα επόμενα βήματα που πρέπει να γίνουν σύντομα για να συμπληρώσουν το θεσμικό πλαίσιο της οικονομικής ένωσης είναι: ένα ενιαίο σύστημα εγγύησης των καταθέσεων σε όλα τα κράτη μέλη· ένας ενιαίος μηχανισμός αξιολόγησης των χρηματοοικονομικών κινδύνων· η επέκταση της εποπτείας στα ριψοκίνδυνα χρηματοοικονομικά προϊόντα, όπως τα hedge funds· και η δημιουργία ενός ευρωπαϊκού οργανισμού αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας για να σπάσει το αμερικανικό μονοπώλιο σε αυτόν τον τομέα. Συγχρόνως, ο ρόλος της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας πρέπει να διευρυνθεί για να μπορεί να τροφοδοτεί με φρέσκο χρήμα τις ανάγκες του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας και επομένως των κρατών μελών και των τραπεζών τους. Έτσι, θα ανοίξει σιγά σιγά ο δρόμος για την έκδοση ευρωομολόγων, ώστε όλα τα κράτη μέλη της Ευρωζώνης να δανείζονται από τις παγκόσμιες αγορές με ίδιο επιτόκιο, κατά τι υψηλότερο από το επιτόκιο με το οποίο δανείζεται τώρα η Γερμανία, η οποία, γι' αυτόν τον λόγο αρνείται πεισματικά αυτό το απαραίτητο βήμα προς μια αληθινή ενιαία οικονομική πολιτική.

Βιβλιογραφία για την ONE

- ARESTIS Philip, SAWYER Malcolm (eds.). The Euro crisis. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2012.
- ATHANASSIOU Phoebus. "Of past measures and future plans for Europe's exit from the sovereign debt crisis: what is legally possible (and what is not)" in *European Law Review*, v. 36, n. 4, August 2011, p. 558-575.
- BANTEKAS Ilias. "Exceptional recognition of governments and political parties in respect of sovereign loans: the Greek case" in *Nordic Journal of International Law*, v. 82, n. 2, 2013, p. 317-328.
- BINI SMAGHI Lorenzo. *Austerity: European democracies against the wall*. Brussels: Centre for European Policy Studies, 2013.
- CHANG Michele (et al.). "Redefining European economic governance" in *Journal of European integration*, v. 35, n. 3, April 2013, p. 195-373.
- DEFRAIGNE Pierre. *The euro, the model and the power = L'euro, le modèle et la puissance*. Brussels: College of Europe - Foundation, 2013.
- DE LHONEUX Etienne, VASSILOPOULOS Christos. *The European stability mechanism before the Court of Justice of the European Union: comments on the Pringle Case*. Cham: Springer, 2014.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΑΡΧΗ ΤΡΑΠΕΖΩΝ. Σύνοψη της ετησίας έκθεσης της EAT. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ. Οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ: αυστηρότεροι οικονομικοί κανόνες για τη διαχείριση του ευρώ και την Οικονομική και Νομισματική Ένωση. Luxembourg: Publications Office, 2012.
- »». Η οικονομική και νομισματική ένωση και το ευρώ: προώθηση της σταθερότητας, της ανάπτυξης και της ευημερίας σε ολόκληρη την Ευρώπη. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- »». Ένα νόμισμα για μια Ευρώπη: ο δρόμος προς το ευρώ. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- »». Σύντομος οδηγός του ευρώ. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- »». Οικονομική διακυβέρνηση της ΕΕ: αυστηροί οικονομικοί κανόνες για τη διαχείριση του ευρώ και την οικονομική και νομισματική ένωση. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- »». Ευρώπη 2020: η αναπτυξιακή στρατηγική της Ευρώπης. Luxembourg: Publications Office, 2013.
- HEISE Michael. *Emerging from the Euro debt crisis: making the single currency work*. Dordrecht: Springer, 2013.

KOPITS George (ed.). Restoring public debt sustainability: the role of independent fiscal institutions.

Oxford: Oxford University Press, 2013.

LAPAVITSAS Costas (et al.). Crisis in the Eurozone. London: Verso Books, 2012.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ. Κανόνες για την οργάνωση των εργασιών των συνόδων κορυφής για το ευρώ. Luxembourg: Publications Office, 2013.

TILFORD Simon, WHYTE Philip (eds). The future of Europe's economy: disaster or deliverance?.

London: Centre for European Reform, 2013.

ZAHARIADIS Nikolaos. "Complexity, coupling and policy effectiveness: the European response to the Greek sovereign debt crisis" in Journal of Public Policy, v. 32, n. 2, August 2012, p. 99-116.